

**BIJeenKOMST OP DONDERDAG 21 APRIL 1960
TE 's-GRAVENHAGE**

Voordracht gehouden voor de Vereniging ter beoefening
van de Krijgswetenschap

door

Majoor Ds. C. M. GRAAFSTAL, Staflegerpredikant 4e Divisie

en

Majoor E. H. M. VALLEN, Aalmoezener 1e Divisie „7 December”

over

**HET MOREEL VAN BURGERBEVOLKING
EN STRIJDKRACHTEN**

Voorzitter: Z.E. Luitenant-Generaal o.n.a. J. H. COUZY

De Voorzitter:

Mevrouw, mijne heren, ik heet U vanavond van harte welkom en daar er geen andere zaken op de agenda staan die de aandacht vragen, geef ik het woord aan de sprekers van hedenavond, Dominee Graafstal en Aalmoezener Vallen, die achtereenvolgens het woord zullen voeren over het moreel van burgerbevolking en strijdkrachten.

Ds. Graafstal:

Mijnheer de Voorzitter, in 490 voor Chr. maakte de overwinning bij Marathon de ontwikkeling van Europa als een werelddeel met eigen karakter en historische roeping mogelijk. In 480 voor Chr. bevestigden — na „het offer van de plicht” bij Thermopylae — de Griekse overwinningen ter zee bij Salamis en te land bij Plataeae de verdere ontwikkeling in vrijheid. De Grieken stonden tegenover een Aziatische overmacht, maar ze wisten wat er te verliezen was. De factor „moreel” gaf de doorslag.

Geografisch is Europa een schiereiland van Azië. Maar de twee scheepsbruggen, die Xerxes voor de overtocht van zijn landleger over de Hellespont sloeg, zijn geen symbolische voortekens geworden voor de aanhechting van ons werelddeel bij het Aziatische wereldrijk destijds. Integendeel: door de Griekse overwinningen is de Hellespont de waterscheiding van werelddelen gebleven. Het is een voorrecht en een zegen voor de mensheid, dat Europa in de voorbije eeuwen zich zelf heeft kunnen worden. Als in later eeuwen Moren en Turken naar het hart van Europa stormen, is ons werelddeel voldoende geestelijk en cultureel geconsolideerd om deze hernieuwde annexatiepogingen van het Aziatisme af te wijzen. Is Europa daartoe heden ten dage nog in staat?

In diepste wezen staat Europa immers thans voor dezelfde situatie. Het gaat om het voortbestaan van ons werelddeel als werelddeel, om de handhaving van het Europees denken en leven. Wij zien ons in deze 20e eeuw weer voor een „Marathon” geplaatst.

De huidige Sovjet-Unie is een exponent van het Aziatisme. Het Marxisme moge al van Westerse bodem zijn, destijds heeft het communistisch regiem haar zetel verplaatst van Leningrad, een venster op het Westen, naar Moskou, vanouds in wezen een Aziatische stad. In Azië leeft het absolutisme. Het leven van de enkeling heeft er geringe waarde. Azië denkt in „communititeiten”. Zo is het Boeddhisme b.v. een typisch Aziatische religie; zij predikt verlossing van de individualiteit, het weer-opgaan in het Al (Nirwana). Zo is de bloedwraak een typisch Aziatische vorm van rechtspleging; zij richt zich niet op de enkeling, maar op de gemeenschap waartoe hij behoort.

Zo is de theorie, dat huidige generaties gezien moeten worden als humus voor latere geslachten en dat zij als bodembereiding voor de komende heilstaat opgeofferd kunnen worden, niet slechts communistisch: zij is in wezen Aziatisch. Dzengis Khan is eenmaal tot aan de Weichsel geweest, de Turken kwamen tot voor Wenen. „Azië” staat thans weer tot in het hart van Europa. Achter deze vooruitgeschoven exponenten groeit in Azië zelf de voor de toekomst huiveringwekkende macht van China.

De historisch verworven eigenschappen van ons werelddeel zijn even zovele *motivaties* voor onze weerbaarheid en bijdragen tot het morceel. Deze eigenschappen ontleen wij (in tijdsvolgorde en in opklimmende reeks) aan: Hellas, het Imperium Romanum, het Christendom. Ik noem hier enkele van deze eigenschappen, zonder volledig te kunnen zijn:

a *Uit de erfenis van Hellas:*

- 1) *de waarde van de enkeling;*
- 2) *de democratie.*

Dit is de humaniteit van het klassieke Griekenland: het inzicht, dat niet slechts de communititeit, maar de wereld, die achter elk paar ogen aanwezig is: *de enkeling*, waard is tot ontplooiing te komen.

De democratie in haar bakermat, Hellas, blijkt, hoewel nog alleszins onvolmaakt (slavenwezen), toch twee waardevolle aspecten gehad te hebben:

- (a) *Politeia*: het complex der democratische *rechten*;
- (b) *Leitourgia*: het complex der democratische *plichten*: herendiensten, belastingen, krijgslid.

Men beseft de waarde van een maatschappij, die aan de enkeling alle bescherming en mogelijkheid tot ontplooiing bood, maar tegelijkertijd doorzag men de noodzaak deze maatschappij ook met gezamenlijke krachten in stand te houden. Wie slechts de vruchten wil plukken voor zich zelf van een democratisch bestel en geen hand uitsteekt, tot geen offer bereid is voor ditzelfde bestel, is een „profiteur”, die als parasiet geniet van de inspanning der anderen en de samenleving bezwaart en verzwakt.

b) *Uit de erfenis van het Imperium Romanum:*

- 3) *een gezond gezinsleven;*
- 4) *de codificatie van het recht.*

Het Romeinse gezin was voorbeeld van de Romeinse Staat. Het grote kinderrijke gezin van de Romein, nog uitgebreid met „cliënten” en slaven, onder streng gezag van de pater familias, bood een goede leerschool voor de opgroeiende kinderen. De moeder nam een zeer eervolle plaats in het gezin in, anders dan in Azië.

Een gezond gezin is ons dierbaar. Het is *motivatie* van onze weerbaarheid tegenover die gemeenschappen, waar het gezinsleven opzettelijk wordt ontwricht door staatsopvoeding. Het gezonde gezin is tevens *moreelsbron*. Als in de latere weeldetijd van het Romeinse Keizerrijk het gezinsgezag van de pater familias door luxe en uitspatting verloren is gegaan en de gezinssamenleving kapot, dan is tevens een der voorwaarden geschapen voor de ondergang van dit rijk.

Het gecodificeerde recht is ons eveneens dierbaar. Tegenover de willekeur van Oosterse despoten en Kadi's biedt de beschrijving van het recht naast een onafhankelijke rechterlijke macht, die zelf echter wel gebonden is aan de rechtscodex, een grote mate van rechtszekerheid.

c) *Het Christendom* schonk aan Europa o.m.:

5) de mede-menselijkheid; de naastenliefde;

6) de verdieping van het Romeinse recht; een christelijke moraal;

7) de gelijkheid (afschaffing van de slavernij; emancipatie van de vrouw).

Ik wil op de genoemde „waarden” niet verder ingaan. Mijn geachte medereferant zal dit doen. Het zij mij hier slechts vergund als mijn mening te uiten, dat van de drie genoemde Europa-vormende krachten het Christendom het sterkst gewerkt heeft.

De Antieke wereld van Hellas en Rome heeft zijn trekken gegrift in de Europese munt; de *specie* van deze munt is het Christendom. Of met een beter beeld gezegd: het beeld van een organisme: „het Christendom zit in onze Westeuropese samenleving als *zuurstof* in het lichaam: overal en onmisbaar.” (Toynbee).

De secularisatie van het denken en het functieverlies van de Kerk in vele sectoren van het openbare leven zijn een verloochening van de Europese basis en de oorzaak van een geestelijke en morele crisissituatie.

In de opgesomde waarden en meerdere schuilt voor de Europeaan de *vrijheid* en de *waarde* van het leven. Ze zijn de inzet van *ons* „Marathon”.

Het moreel als *doorslaggevende factor* in de totale weerbaarheid werd in de tweede wereldoorlog ervaren en erkend, her-ontdekt, nadat deze factor vele decennien over het hoofd gezien was. De koude oorlog van na 1945 noodzaakte tot nadere studie van de moreelsfactor, zowel in de strijdkrachten als in het volk.

Generaal Eisenhower stelde, dat de „war-capacity” van een volk het eindprodukt is van drie factoren: militaire kracht *maal* economische kracht *maal* geestelijke weerbaarheid. Eén der factoren, tot *nul* gereduceerd, brengt het eindprodukt tot *nul* terug. Dit geldt ook voor de moreelsfactor.

Montgomery zei: „Hoog moreel is een parel van grote waarde. Hoe meer ik zie van de strijd, des te meer ben ik er van overtuigd, dat de grote zaak in de oorlog *het moreel* is.”

Patton: „Mijn theorie is, dat een bevelhebber alles doet wat noodzakelijk

is om zijn *missie* te vervullen en dat zowat 80 % van zijn missie is: het opwekken van het moreel in zijn mannen!"

De Sovjet-diplomaat Wishinsky heeft eens voor de Verenigde Naties gezegd: „Wij, Russen, zullen de wereld overwinnen, niet met onze atoombommen, maar met onze hersens, ideeën en leerstellingen.”

Tegen de moreel-geestelijke agressie der „hersens, ideeën en leerstellingen” is slechts een sterk moreel bestand.

Als men het begrip Moreel definieert als „de wil om te strijden”, dan is dit te partieel. In de Handleiding Instructie (VS 1535) staat als moreel genoemd: de *innerlijke geestkracht* van de troep, die aanzet tot moed, vastberadenheid, volharding en initiatief. Sterke *motieven* zullen deze geestkracht moeten ontplooiën.

De definitie van Generaal Lentaigne is weer breder: „Moreel is de *houding* van personen of gemeenschappen ten opzichte van hun *taak* op een bepaald ogenblik of in een bepaalde situatie.”

Moreel is een *geesteshouding* t.a.v. taken en doelen, welke houding gevoed wordt door het geloof, de wereldbeschouwing, de kennis; een houding, welke nader bepaald wordt door de karaktereigenschappen en de leefsituatie.

De *bestudering* van het moreel is in alle landen met kracht ter hand genomen. In Frankrijk werd ter zake een „Cinquième Bureau” opgericht en er volgde een stroom van publikaties (Lentaigne, Chassin, Ristorcelli („Technique en morale”), Lorillot).

De Bundeswehr heeft een uitgebreid programma van „Innere Führung” en „Moralische Aufrüstung”. Publikaties verschenen o.a. van Waibel: „Moral als militärische Faktor”.

In Nederland heeft voorheen het Instituut „Steunt Wettig Gezag” gewerkt met de gedachte der „Geestelijke Weerbaarheid” als een bijdrage tot het moreel van het volk.

In het recente advies van de Nationale Raad Welzijn Militairen inzake de verhouding Volk—Krijksmacht wordt de nauwe relatie en de wederzijdse beïnvloeding van beide uitgesproken.

De Nationale Raad constateert helaas echter een minder goede verhouding. Naast technische, economische, geestelijke en persoonlijke motieven noemt de Raad militaire oorzaken. „De bezwaren tegen de Krijksmacht komen veelal neer op twee belangrijke punten, nl. het leiderschap en de discipline”.

De Raad beveelt een aantal middelen ter verbetering aan, die het *contact* en de *voorlichting* betreffen. Men schuwe daarbij vooral niet de bespreking in publiek forum van de geestelijke aspecten der atoombewapening. Men ver grote voorts de *aantrekkelijkheid* der strijdkrachten door waardering voor de militair, ook sociaal en economisch tot uitdrukking gebracht, en door aanpassing van structuur en mentaliteit van het leger aan de eisen van de tijd.

Het Studiecentrum voor militair leiderschap te Bussum gaat nader op deze zaken in en schenkt met name grote aandacht aan de moreelsaspecten van het leiderschap, daarbij principieel vooropstellend:

- 1) het waarderend en begrijpend benaderen van de medemens, hetzij meerdere, gelijke of mindere;
- 2) de principiële geneigdheid van de leider tot gesprek en voorlichting.

In een artikel „Morelistiek” (Mil. Spectator van dec. '59) noemt Kolonel Haex een aantal moreelsvormende maatregelen, die hij bundelt in twee hoofd-

groepen: *motivatie* van de weerbaarheid en *aantrekkelijkheid* van de strijdkrachten.

De Commandant der 4e Divisie, Generaal-Majoor Van der Veen, heeft naast het systeem der correcties, dezer dagen een systeem van waarderingen ingevoerd. Het Reglement op de Krijgstucht stelt in art. 28 de beloning imperatief als middel ter handhaving van een goede krijgstucht. De Divisicorder van Cdt-4 Div over de beloningen is — voor zover mij bekend — een eerste *belijnde* uitwerking van dit element der krijgstucht.

Het voorlichtend en inspirerend werk van organisaties als „Weerbaar en Paraat”, „Oud-illegalen”, „Expogé” e.a. mag ik in deze summiere opsomming van moreelsbijdragen in het Nederlandse volk niet onvermeld laten.

Dat het moreel van het volk zo integrerend meespreekt in het moreel der strijdkrachten is vanzelfsprekend na het verdwijnen der huurlegers en het ontstaan der volkslegers.

In 1793 brachten de Bondgenoten een stel huurlegers naar oud model tegen Frankrijk in het veld: 120.000 man. De Franse Republiek kon daartegenover slechts een macht van 30.000 man stellen, bovendien slecht gewapend en gekleed. Maar de „sans-culottes” vormden een *volksleger*. De Nationale Conventie verklaarde de vruchten der Revolutie en het Vaderland in doodsgevaar, bepaalde dat iedere *burger* soldaat was en duizenden vrijwilligers stroomden toe, „re velde niet veel meer meenemend dan hun republikeins enthousiasme”. Zij wonnen!

Op grond hiervan kwam Napoleon tot het inzicht, „dat de uitslag van de strijd slechts voor een klein gedeelte door het *aantal* strijders wordt bepaald. Voor het overige leggen de *karaktereigenschappen* van de enkele soldaat, vooral de *zedelijke hoedanigheden van het gehele volk* een overwegend gewicht in de schaal: zelfvertrouwen, moed, een vaste wil om de eenmaal aangevaarde taak te volbrengen; standvastigheid, ook bij tegenspoed; een heilig durven; vertrouwen op hoger macht”. (Geciteerd door Van Isselt van Dam in „Volkswaarbaarheid”).

Er is een *wederzijdse beïnvloeding* van de enkele soldaat/de troep enerzijds en het volk anderzijds. Waardering van het volk voor zijn weerbare mannen, vertrouwen van het volk in hoger macht en eigen toekomst, het overtuigd zijn van het eerlijk recht van eigen zaak, maar ook de bezieling van het volk als destijds in de dagen van Marathon en Thermopylae, zullen het moreel van de strijdkrachten versterken.

Omgekeerd wordt de instelling van het volk t.a.v. de strijdkrachten beïnvloed door de *informatie*, die de tienduizenden dienstplichtigen in hun milieus over hun verblijf onder de wapenen verstrekken. Tegen deze informatie weegt geen pers-actie of advertentie-publiciteit op. Deze informatie geldt:

- a) de *doeltreffendheid* en de *efficiency* van het militaire apparaat. Vele dienstplichtigen overzien de omvang van de nodige paraatheid niet en spreken van „niets doen”, „beziggehouden worden”, „waardeloos”.
- b) de *attractiviteit* voor het verblijf onder de wapenen. Het oordeel van de man „thuis” is vrijwel negatief. Het is daarentegen mijn indruk, dat de *problematiek* van de moderne bewapening en haar uitwerking slechts in

zeer geringe mate een onderwerp van gesprek uitmaakt voor onze dienstplichtigen zowel onder elkaar als in de huiselijke kring. Dit onderwerp wordt m.i. meer over hun hoofden heen uitgesproken in de kring van het volk (met name de Kerk).

Ik ben ervan overtuigd, dat een verbetering in de verhouding volk—krijgsmacht in ons land zeer wel te bereiken is. In grote lijnen heerst in ons volk begrip voor de wereldsituatie en is men bereid om de nodige — niet de onnodige — offers te brengen.

Daarbij komt, dat de strijdkrachten voor ons volk — in tegenstelling tot elders — geen terreurapparaat zijn, maar integendeel een bescherming der burgerlijke vrijheden. Onze samenleving steunt niet op bajonetten, maar op de eerder genoemde „waarden”. Zij behoeft slechts een geringe *politie*macht voor de openbare orde; de strijdkrachten zijn geen *conditio-sine-qua-non*. Onze krijgsmacht moet juist daarom het initiatief nemen tot de verbetering in de verhouding volk—krijgsmacht en zij kan dit door haar *dienend* en *beschermend* karakter te tonen, waar dit mogelijk is.

Voor het versterken van het moreel is een *energischer volksofvoeding* nodig en dient met name het militair element in die opvoeding versterkt te worden door accenten als: *discipline* (in gezin en school bij spel en arbeid), *verantwoordelijkheid*, *samenspel*, *buitenleven*, *harding*, *fierheid*, *nationaal besef*. Met andere woorden: de militaire opvoeding dient niet in de kazerne te beginnen, maar daar slechts haar voltooiing te vinden. Dit impliceert niet, dat wij de Spartaanse rigourosheid als voorbeeld in de volksofvoeding zonder meer zouden moeten overnemen.

Het leger is met zijn vele twintigjarigen — door de huidige langere duur der puberteit, over genoemde leeftijd heen — zelf *opvoedingsinstituut* voor onvolwassenen geworden, anders dan voorheen. Maar de krijgsmacht is dit *niet in plaats van* gezin, Kerk en school. Jeugdorganisatie en krijgsmacht vervangen in de totalitaire staat gezin en Kerk. Maar in ons land dient de krijgsmacht als opvoedingsinstituut *na* en *naast* de geijkte opvoedingsmilieus.

Zo kan de krijgsmacht, in plaats van een vreemde, verloochende en gemeden uitwas van het volk te zijn, een *integrerend deel* er van uitmaken, zoals b.v. in Israël en Zwitserland.

De krijgsmacht kan een *opbouwende* kracht zijn in het samenspel der opvoedingsinstituten, het moreel van het volk dienende, nadat het eerst *dit volk zelf* was, dat de soldaat zijn geestelijke, morele en lichamelijke uitrusting meegaf.

Uit het genoemde advies van de Nationale Raad Welzijn Militairen moge ik citeren: „De grens tussen non-combattanten en combattanten valt steeds meer weg. Het „volk onder de wapenen” is geworden tot een „volk als wapen”. Wil dit wapen goed zijn, dan moet er wederzijds vertrouwen en begripen bestaan.”

Het moreel wordt van *buitenaf* opzettelijk door de vijand ondermijnd. De opzettelijke actie staat in het teken van „de hersens, ideeën en leerstellingen”, waarvan Wishinsky sprak. Het is een morele infiltratie door propaganda, activiteit van agenten, wetenschappelijke intimidatie (Spoetnik-strategie), verlamme geruchten, kortom een zenuwen-oorlog.

De vijandelijke propaganda kan niet weerlegd worden door simpele contra-

propaganda van dezelfde aard. Deze veronderstelt immers de mens als een impuls-gevoelig (leuzen!) robot-wezen, hetgeen voor Europa een verloochening van de „waarden” zou inhouden en een morelistiek onaanvaardbaar uitgangspunt.

Motivatie, als bewustmaking van latent-aanwezige gedachten en waarden, dient zich te wenden tot soldaat en volk als *beelddrager Gods*, tot denkende, willende, gevoelende mensen, die in relatie tot elkaar staan. Motivatie is geen Goebelliaans instampen van kreten en automatismen; zij is het tegendeel van massa-vorming en massa-regie; zij is geen college, maar een gesprek.

Het moreel wordt voorts aangevreten door het verval van de gemeenschappen (de dorps-, de kerkelijke) en het daarna optredend *sociaal isolement*. Het structuur-verlies van de gemeenschap is in de grote stad het duidelijkst. Het behoud der gemeenschappen is een barrière tegen massavorming en dus een bolwerk in het moreel van het volk.

De Zweed Sven Rydenfelt constateert in zijn dissertatie „Kommunisme i Sverige”, dat een van de grootste factoren voor het communisme *niet de armoede* is, maar het sociaal isolement. In de strategisch kwetsbare Noordkop van Zweden, Norrbotten, is ruim 20 % der bevolking extreem links. Het is het gebied van de ijzermijnen, de opgekomen industriesteden en havens. Waar de gemeenschappen ontbonden raakten, bood de communistische cel blijkbaar het ideaal van een nieuwe, gesloten werkgemeenschap. In de Zweedse provincie Västerbotten waren de kerkelijke en agrarische dorpsgemeenschappen intact gebleven. In dit (met Norrbotten overigens zo sterk verwante) gebied telden de communisten slechts 2 %.

In een geheel ander opzicht heeft het communisme om zijn wetenschappelijke dynamiek aantrekkelijkheid voor intellectuelen van moderne, gesececuliseerde stempel. De vlucht van atoomgeleerden naar de Sovjet-Unie is niet enkel uit geldzucht te verklaren.

Het communisme is een religie: de religie van de *materie*. De materie is voor de technici geen dode stof: zij is gebundelde kracht! Zij is vol innerlijke spanningen, die haar voortdrijven naar nieuwe fasen van ontwikkeling. De kernfysica geeft het dialectisch materialisme van Marx gelijk.

Dit *wetenschappelijke* dialectisme is vol elan; het denkt in *bewegings*-begrippen, die zich naar de toekomst uitstrekken; het suggereert een spiraal omhoog zonder einde. Onder de top-geleerden en de werkelijke intellectuelen is de zuiging van de wetenschappelijke dynamiek naar de politieke consequenties van het Marxisme tot kentering gekomen. Juist bij de geleerden in de exacte wetenschappen leeft een sterker godsdienstig besef en eerbied voor God. Maar onder studenten en semi-intellectuelen werkt de aantrekkelijkheid van de wetenschappelijke dynamiek nog als een moreelsverzwakkende factor.

Een moreelondermijning van weer geheel andere aard bestaat voor volk en strijdmacht in het meemaken en in het mede-veroorzaken van fysieke ellende op grote schaal. Ik volsta met het noemen van twee werken: Richards: „Moral problems of war and victory” en von Agricola: „Kampmoral im Atomkrieg”. Het is wel duidelijk dat hoe heviger de bij de oorlogvoering gebruikte fysieke middelen zijn, des te sterker ook de morele gevoelens aan afstomping bloot staan; en dat geldt voor beide: overwinnaars en overwonnenen. Fysieke overwinning is daarom slechts de eerste stap; *het moreel en de moraliteit* van de overwinnaars bevestigt of vernietigt de overwinning. Honger, koude, dakloosheid, oververmoeidheid, onwetendheid breken naast het aanschouwen van verwoes-

ting en ellende mode het moreel. Wij beperken ons thans echter tot het moreel van volk en strijdkrachten in de huidige situatie van de koude oorlog.

In deze huidige situatie komen wij echter bij een prognose tot de ontdekking — niet alleen in de Nederlandse, maar evenzeer in de Westeuropese samenleving — van een enorme *crisis* op het terrein van de geestelijke en morele waarden. Deze crisis heeft tot gevolg een tekort aan bereidheid tot dienen en het brengen van offers. Deze ondermijning van het volksmoreel van binnen-uit is veel gevaarlijker dan de infiltratie van buitenaf.

Uit tijdsgebrek kan ik tot mijn spijt op een aantal crisisverschijnselen niet diep ingaan. Dat de *democratie* in een crisis verkeert in die zin, dat de democratische gedachte door weinigen bewust beleefd wordt en dat met name aan de democratische plichten (zoals in Hellas de „leitourgia“) naast de rechten weinig vrijwillige aandacht wordt besteed, moet ik hierbij verder laten rusten. Democratie is een wijze ineenvlechting van *vrijheid* en *orde*. Overschrijding van de vrijheidsgrens betekent overspannen individualisme en anarchisme; overschrijding van de ordeningsgrens betekent collectivisme en dirigisme. „de cynische sanctie van het collectief eigenbelang“ (Niebuhr).

Versterking van het volksmoreel betekent in dezen een voortdurende waakzaamheid tegen grensoverschrijdingen, waakzaamheid van de overheid, de volksvertegenwoordiging en het volksbewustzijn. Men diene aan de beginselen der ware democratie in samenwerking met democratische politieke partijen, die naar mijn mening in dezen een pedagogische taak hebben, en burgerinstaties als „Weerbaar en Paraat“ onder het volk meerdere bekendheid te geven.

Ik kan hier evenmin diep ingaan op het gevaar van utholling onzer Westeuropese cultuur.

Een voorbeeld van cultuurverval met de vele gevolgen voor de Geestelijke Weerbaarheid en de politieke constellatie geeft de Donaumonarchie, zoals Fürst von Metternich deze concipieerde na het congres van Wenen. Hij wenste de toenmalige gezellige Biedermeier-cultuur voor altijd te handhaven: een „1000-jarig Biedermeier-rijk“ onder een glazen stolp.

De Middeneuropese Volkerengemeenschap van de dubbelmonarchie had in Europa van een grote geestelijke en politieke waarde kunnen zijn; een platform van cultuuruitwisseling en wederzijdse bevruchting der vele ertoe behorende volken, mits niet een stolp, maar een leidende idee deze volkerengroep had bijengehouden. Het genie, de voortdurende nieuwe vormgeving werd echter geweerd („Mir brauchen keine Genie, mir brauchen nur gute Untertane“, Keizer Franz Joseph). Het geniale elan werd in vaste vormen gewrongen en toen na de eerste wereldoorlog de Donaumonarchie uiteenviel, bleek het cultuurverval.

Na de ineenstorting vormden deze landen een politiek en geestelijk vacuüm in Midden- en Z.O.-Europa, waarin eerst het nationaal-socialisme en later het communisme kon vooruitdringen. Hitler en Seyss-Inquart zijn vruchten uit deze cultuurstijlstand.

Het bestuderen van dit exemplaar valt buiten ons bestek. Wij trachten thans wederom moeizaam een Europese Volkerengemeenschap te vormen, verder westelijk gelegen dan de Middeneuropese der Habsburgers. Is de Westeuropese cultuurgemeenschap een *levende*, bij-de-tijdse, van binnen-uit bezieldde vormgeving van het menselijk leven en van de wereld, die wij bewonen? Of

is de stolp er al lang overheengezet, willen wij krampachtig vasthouden, wat vroeger zo mooi en rijk in Europa was? Als de Westeuropese cultuur een verstold chauvinisme is, geen levende samenleving, dan wacht haar — ondanks alle militaire paraatheid — een zelfde lot als de Donaumonarchie.

Als men de volkskracht wil stimuleren en een goed volksmoreel bevorderen, dan zal ook aan de zaak van een mogelijk cultuurverval grote aandacht moeten worden geschonken door de overheid, de kunstenaars, de kerken (de cultuurbezieling van binnen uit is in Europa door alle eeuwen heen van uit het Christendom geschied); men zal in brede kring moeten wijzen op de gevaren van cultuurverval, cultuur-historische studies moeten aanmoedigen, publikaties doen verrichten en kringen moeten vormen, die in de bevolking de actieve bijdrage tot de culturele bezinning stimuleren.

Als ons Europa geen werkplaats, maar een museum zou zijn, zou dit het einde betekenen van taken en doelen, het eind van alle „waarden“ en voortbestaan.

Op het verschijnsel van de *gezagscrisis* wil ik hier ook even ingaan. Zij raakt vooral ook het moreel der strijdkrachten.

In de „Christelijke eeuwen“ van Europa waren mét het Goddelijk gezag tevens het overheidsgezag en het ouderlijk gezag stevig gegrondvest. Dit is thans niet meer zo algemeen geldend.

Het leven is een samenstel van gezagsverhoudingen: intermenselijke verbindingen, die te vergelijken zijn met een telefoonlijn: er is enerzijds een partner, die het *zegt* („gezag“ is afgeleid van „zeggen“) en anderzijds een partner, die bereid is tot *boren* (ge-hoor-zaamheid). De huidige gezagscrisis is gemarkeerd naar twee zijden:

1. niets te zeggen hebben;
2. zich niets meer laten zeggen.

Om U een inzicht te geven in het „moreel“ van de generatie der 20-jarigen, moge ik het gedicht „Der Halb-Starke“ aan U voorleggen, waarin de vertrouwens- en gezagscrisis ten voeten uit wordt uitgesproken:

Omdat gij zwak zijt hebt gij ons half-sterken genoemd; en daarmee verdoemt gij een generatie aan welke gij gezondigd hebt.
Omdat gij zwak zijt.

Wij gaven jullie twintig jaar de tijd om ons sterk te maken, sterk in de liefde, sterk in goede wil.
Maar gij hebt ons halfsterk gemaakt,
Omdat gij zwak zijt.

Gij hebt ons geen weg gewezen die tot iets leidt, omdat gij zelf de weg niet kent, en verzuimd hebt hem te zoeken.
Omdat gij zwak zijt.

Uw halfzacht „Neen” stond gammel
voor de verboden dingen.
En we hoefden maar een moment te schreeuwen
dan namen jullie dat „Neen” weg
en zeiden „Ja”
om jullie zwakke zenuwen te sparen.
En dat noemden jullie „Liefde”.

Omdat gij zwak zijt hebt g'u rust
gekocht van ons, toen
wij nog klein waren, met geld voor
bioscoop en ijs.
Niet ons welzijn had ge daarmee op 't oog
maar slechts uw eigen vertrouwde gemakzucht
Omdat gij zwak zijt.

Zwak in liefde, zwak in geduld,
zwak in de hoop, zwak in geloof.

Wij zijn halfsterk, en onze ziel is
niet half zo oud als wij.
En wij maken kabaal omdat wij ons niet
willen aanstellen — na alle dingen
die gij ons *niet* geleerd hebt.

Wij kunnen lezen en schrijven en men
vertelde ons hoeveel meeldraden
het bosanemoontje telt.
Maar hoe men *het leven* tegemoet treedt
hebt gij ons niet geleerd.

Wij zouden zelfs graag aan God willen geloven,
aan een oneindig sterke, die alles
begrijpt, en één die wil dat
wij goed zijn.

Maar gij hebt ons nog geen mens getoond
die goed is *omdat* hij aan God gelooft,
gij hebt met aandacht veel geld verdiend
en toto-uitslagen als gebeden voor u heen gemurmeld.

Steek dat pistool maar weg, brigadier
en zeg ons wat de moeite loont om te doen.
Bent U werkelijk zo verknocht aan het
bestel dat u dient, of gaat het u alleen
om salaris en recht op pensioen?
Laat zien ons of ge sterk zijt in 't mens zijn.

Excellentie,
Hoeveel goede daden doet gij wel
in 't verborgen als christen?

Zijn wij niet de karikatuur van uw
leugenachtig bestaan?
Ja, wij trappen openlijk herrie en schandaal.
Maar gij strijdt genadeloos in het geniep
de een tegen de ander,
en draait elkaar zakelijk de nek om
of intrigeert voor een beter betaald baantje.

Maar laat nu eens van u, voor elk van ons
die herrie schopt, één naar voren komen
die in 't verborgen goed is.
Stuur, in plaats van te dreigen met de gummistok,
mannen op ons af die ons
de weg wijzen,
niet met woorden, maar met hun leven.

Maar gij zijt zwak.
De sterken gaan het oerwoud in en
maken negers gezond
Omdat zij u verachten
zoals wij doen.

Want gij zijt zwak
en wij zijn halfsterk.

Moeder, probeer te bidden
want die zwakkelingen hebben pistolen.

Het merendeel der dienstplichtigen behoort tot de generatie, die zich hier uitspreekt. Zij vraagt geen voorgewende, maar *waarachtige autoriteit* van allen die leiding hebben te geven. Dit is in overeenstemming met de gedachte der medemenselijkheid. Voorts moeten Kerk en overheid, onderwijs, militaire gezagsdragers, maatschappelijke en gezinsorganisaties, jeugdorganisaties in dezen het volksmoreel dienen door het houden van gespreksavonden en „burgerdagen” voor jonge staatsburgers, waarbij diegenen spreken, die aan de jongeren iets te „zeggen” hebben.

Onmisbaar voor een goed moreel is een gezond *nationaal besef*. Men kan overtuigd federalist zijn en juist de Europese federatie het best dienen door *zich zelf* te zijn en de *eigen* bijdrage in het geheel te leveren.

Wij dienen er van doordrongen te zijn, dat het Nederlandse volk als zodanig (zonder chauvinisme gezegd) een internationale roeping heeft. De roeping in de Oost moge uitgelopen zijn op een taak van beperkter omvang, in het zich bezinnend en nieuw-vormend Europa wachten Nederland *nieuwe* taken, groter dan voorheen. De historicus Huizinga wijst deze taken aan op grond van:

- a. de historische wording van ons volk, dus de opgedane beschavings- en politieke ervaring;

- b. de geografische ligging van Nederland;
- c. de ethische samenstelling van het Nederlandse gedachtenleven (begrippen van vrijheid, rechtsorde, intermenselijk verkeer);
- d. het cultuurtype van de Nederlandse mens.

De mensheid staat voor een *nieuw tijdperk*. Wij mogen *niet passief* afwachten, van welke aard de toekomstige wereld zal zijn: materialistisch — demonisch — dictatoriaal gedirigeerd, *of* gekenmerkt door een geestelijk reveil, een versterking van de democratie-in-se, met ruimte voor de ontplooiing van het *echt menselijke*, midden in een wereld vol elektronica. Bij de concepties voor de nieuwbouw in de menselijke samenleving heeft Nederland een duidelijke taak op grond van de door Huizinga genoemde argumenten. Het besef, dat Nederland geen uitgespeelde zesderangs-natie is, maar juist in dezen, geleerd door de eeuwen van cultuurervaring, vooraan dient te gaan, zal het moreel van ons volk versterken.

Het ligt in het kader van een actie voor een sterker volksmoreel om dit nationaal roepingsbesef te bevorderen. Men diene daartoe o.m. *historische studies*, bovenal in het cultuur-historisch, maar ook op politiek vlak aan te moedigen en men diene vooral bij de jongere generatie — met name in de strijdkrachten — niet slechts anticommunistische voorlichting te geven, maar met hen te spreken over onze eigen toekomst-concepties en de taken van Nederland in dezen. Een volk dient te geloven in zijn van hogerhand gegeven roeping! De kracht van het Russische volk b.v. ligt niet verankerd in het communisme of de Rode Armee, maar in het eeuwenoude geloof van dit volk in zijn „Messiaanse” roeping.

Moreelsvormende maatregelen, genomen door de burgerlijke en militaire overheid, ondersteund c.q. uitgevoerd door burgerorganisaties, zijn onmisbaar in een tijd van morele agressie, zoals wij in de huidige „koude oorlog” beleven.

Ik stel daarbij voorop, dat met „maatregelen” het laatste woord inzake het moreel niet gezegd is. Het beste moreel blijft de natuurlijke geesteshouding van een schare *vrije mannen*, die *zich verzamelen* voor een groot doel, zoals in de Fins-Russische oorlog en in het jonge Israëliische leger. Die commandant dient uitnemend het moreel van zijn troep, die in doelbewuste leiding elk zijner naaste medewerkers en onderhebbenden deze inspirerende fierheid weet te geven. Marathon, maar evenzeer onze eigen Spaanse vrijheidsstrijd zijn niet gewonnen door een horde lijfeigenen. In onze krijgsmacht is de tendens beslist aanwezig om de bundeling van vrije mannen te zijn, niet van een horde huurlingen zonder ideaal. Zo is b.v. de militaire groet een der duidelijke tekenen van deze vrije gemeenschap: in vroeger eeuwen mochten onvrijen en slaven niet groeten. Slechts vrije mannen wisselden de groet, met open hand (gelijk nog heden ten dage) daarbij tonende, dat zij ongewapend en elkaar welgezind waren. Het is noodzakelijk aan deze gedachten onder de dienstplichtigen meer bekendheid te geven.

Na deze premisse wil ik ten slotte nog twee moreelsvormende acties noemen, één in de strijdkrachten en één in de burgerij.

Kolonel Haex, die in de Militaire Spectator van december '59 een artikel schreef over moreelsvormende maatregelen in de krijgsmacht en voor deze moreelszorg de definitie „Morelistiek” introduceerde als pendant van „Tactiek” en „Logistiek”, laat deze maatregelen twee gebieden bestrijken:

- 1) *Motivatie* van de algemene dienstdoodzaak en nader van de dienstverrichtingen;
- 2) *Aantrekkelijkheid* van het verblijf onder de wapenen.

A. *Motivatie.*

De noodzaak van motivatie zal ieder duidelijk zijn, die ervaart hoe slecht de massa der dienstplichtigen georiënteerd blijkt over de wereldsituatie en over de bedoelingen van het Sovjet-Communisme. In deze onwetendheid lijkt onze bewapening hen zinloos en agressief en wordt zij een probleem, dat slechts eenzijdig wordt gezien.

Niemand zal willen ontkennen, dat de moderne bewapening een probleem van de eerste orde is. Maar men zal *alle facetten* moeten bezien om tot een verantwoord verder-gaan te kunnen komen. Gewetensconflicten, vooral de verdrongene, verzwakken het moreel van het volk zowel als van de strijdkrachten. Men zal in dezen het advies van de Nationale Raad Welzijn Militairen moeten volgen, d.w.z. de problemen openhartig en openbaar met elkaar moeten bespreken. Ik wil in dit verband voorts noemen het boek van Generaal Chassin: „Du rôle idéologique de l'armée”, waarin hij aantoonst, dat in heel het Westen sedert 1918 is nagelaten het kweken van vaderlandsliefde, van opofferingsgezindheid en van achting voor de strijdkrachten. Kerk, gezin en school dienen plaats te geven aan deze elementen in de opvoeding en het leger zette deze vorming voort.

Generaal Lorillot noemt motivatie en informatie in zijn studie: „Information, *facteur du moral*”. Hij bouwt zijn gedachten aldus op:

1. Moreel is het actieve aandeel in en de belangstelling van het individu voor de gemeenschappelijke activiteit.
2. het gaat dus ook om de belangstelling van het volk voor zijn strijdkrachten, dus:
3. juiste voorlichting, geschreven en gesproken, bij de troep en bij het volk;
4. uitwisseling van constructieve ideeën en dito kritiek.

Deze voorlichting inzake de strijdkrachten dient:

- a. een beter begrip voor de noodzaak van de dienstplicht in de gezinnen;
- b. daarmee een verbetering van de mentaliteit bij de dienstplichtigen (bestrijding van de „bale-stemming”);
- c. een gemakkelijker werving van vrijwilligers.

B. *Aantrekkelijkheid.*

In dit verband wil ik wijzen op het reeds eerder genoemde systeem van beloningen, dat de Commandant der 4e Divisie, Generaal-Majoor Van der Veen, dezer dagen in zijn Divisie heeft ingevoerd met de volgende overwegingen:

- De handhaving der krijgstucht is tweeledig volgens art. 28 van het Reglement op de Krijgstucht, in welk artikel beloningsmiddelen echter helaas niet worden genoemd.
- Men kan het terrein, dat door de krijgstucht wordt bestreken, splitsen in:
  - 1) *Dienst-verrichtingen* ($\pm 1/3$);
  - 2) *Niet-dienst* ($\pm 2/3$).

De *dienst-verrichtingen* kan men wederom splitsen in:

- a. „*Gebods- en verbods*”-gedragingen, b.v. houding, groet, administratie, onderhoud.
Op dit terrein kent men de krijgstuchtelijke correctie.
- b. „*Bereidheids*”-handelingen, b.v. enthousiasme, inspanning, schietvaardigheid, tactisch inzicht, initiatief.

Op dit terrein ligt de waarde van de troep als oorlogseenheid en juist hier kan een systeem van beloningen sterk moreelsbevorderend werken.

De *aantrekkelijkheid* van het verblijf onder de wapenen kan ook op andere wijze worden vergroot, nl. in de sfeer van de *niet-dienst-verrichtingen*. Deze zijn:

- a. van *actieve* aard (hobbyclubs, lezen, actieve deelname aan Tehuisleven, studie, etc.) Slechts 4,2 % der dienstplichtigen blijkt helaas op deze wijze bezig.
- b. van *passieve* aard (bioscoopbezoek, TV, meisjes, kaarten, luieren, slapen).

Voor het moreel is het noodzakelijk, dat het accent wordt verlegd van de passieve naar de actieve sector en dat de Commandant met zijn Staf voortdurend bezig is activiteiten te creëren in de behoefte-sector van de 20-jarige jongeman, t.w.:

- 1) Bezinning („bomen” over alles en nog wat);
- 2) Ontspanning;
- 3) Lichamelijke ontwikkeling („stoer doen”).

De Geestelijke Verzorging, de Welzijnszorg en de Sportofficier hebben in dezen een belangrijk aandeel in de taken van de Commandant.

Het moreel en de aantrekkelijkheid kunnen in dienst misschien ook worden bevorderd door een figuur als de „Vertrauensmann” in de Bundeswehr. Bij een Duitse eenheid kiezen zowel onderofficieren en manschappen een vertrouwensman als de officieren. De vertrouwensman draagt bij tot een goede en verantwoorde samenwerking tussen meerderen en minderen. Hij kan ook met voorstellen komen inzake de inwendige dienst, de sociale zorg, de beroepsopleiding en de vrijetijdsbesteding (Soldatengesetz van 19 maart 1956, § 35). Hij kan voorts gehoord worden bij disciplinaire- en bezwaarschrift-zaken (waarbij hij zich niet mag uitlaten over schuldvraag en strafmaat). De vertrouwensman in de Bundeswehr heeft een dubbele functie: *spreker* en *helfer* te zijn van de groep, die hem verkoos.

Niet zonder meer kan gezegd worden, dat een dergelijke functionaris zou passen bij de Nederlandse mentaliteit. Ik kan slechts de aanbeveling plaatsen om de introductie van een dergelijke „figuur” te onderzoeken.

In vele gevallen heeft de Legerpredikant een *kerngroep* in zijn onderdeel, die mede zijn werk draagt, mede bepaalde zaken organiseert, en als een „verlengde arm” tot op alle kamers mee de goede geest wil dragen. De kernbeweging in de 4e Divisie heeft als cre-code gekozen: „Wij stellen er een

eer in Hem welgevallig te zijn" (2 Kor. 5:9). Ik geloof, dat er van een dergelijke „kernbeweging", die door de mannen zelf wordt gedragen, een enorme uitwerking ten goede uitgaat, ook t.a.v. het moreel. Mogelijk kan deze „kern-groep" voorts via de legerpredikant informeel doen, wat in de Bundeswehr de vertrouwensman formeel doet.

Ten slotte wil ik er de aandacht op vestigen, dat — als het niet uitsluitend gaat om het moreel der strijdkrachten, maar wegens de wisselwerking evenzeer om het moreel van het volk — het noodzakelijk is, dat het opgeworpen project der moreelsversterking in de burgerbevolking dient te worden opgevangen.

Alle aandacht verdient daarbij naast de instelling van ambtelijke commissies de inschakeling van burgers, die mét de overheid verontrust zijn en gedragen worden door verantwoordelijkheidsbesef voor het volksmoreel. Ik heb o.m. een organisatie als „Weerbaar en Paraat" op het oog, die — onder voorzitterschap van Kolonel b.d. Jhr. Six — vooral reeds in Friesland en Limburg werkzaam is en de geestelijke weerbaarheidsgedachte in ons volk wil versterken.

Indien aan deze organisatie van gezagsgetrouwe en burgerplicht-kennende personen de gelegenheid wordt geboden haar organisatie uit te bouwen, dan zou zij met

- 1) enkele *landelijke werk- en studiesecties* inzake de informatie op het terrein van kerk en school, pers en radio, etc. en met
- 2) een netwerk van *plaatselijke commissies* in de moreelszorg *in ons volk* veel werk kunnen verzetten.

De plaatselijke commissies zouden b.v. ingeschakeld kunnen worden bij werkzaamheden als:

- het organiseren van voorlichtingsavonden voor ouders van dienstplichtigen;
- het organiseren van schietverenigingen voor a.s. dienstplichtigen en reservisten;
- de ontvangst van oefenende onderdelen b.v. op bivak-oefening (vooral op weekends), in samenwerking met de plaatselijke kerken;
- het organiseren van kleinere plaatselijke taptoc's met een gesproken woord van voorlichtend karakter;
- het geven van NATO-voorlichting;
- een plaatselijk gesprekscentrum over de huidige problematiek;
- het organiseren (in navolging van het Defensie Studicentrum en op lager niveau) van vormingsconferenties voor jeugdleiders, leraren, arbeidsleiders, etc.

Ik heb hier uitsluitend aandacht gewijd aan enkele moreelstieke maatregelen, die in de strijdmacht deels reeds ondernomen zijn, in de burgerij overwogen worden en aan te bevelen zijn.

Ik moet hier eindigen, want te spreken over de natuurlijke moreelsbronnen neemt mijn geachte mede-referent voor zijn rekening.

Aalmoezenier Vallen:

Mijnheer de Voorzitter, toen in 1940 Frankrijk capituleerde en West-Europa

was bezet, toen het codewoord „See Löwe“ bij het O.K.W. dagelijks werd gebruikt, sprak premier Churchill tot zijn volk: „Ik heb U niets aan te bieden dan tranen, bloed en zweet....., wij zullen vechten op onze stranden, we zullen vechten op onze velden, we zullen vechten in onze straten..... but in the end, all will be well.”

En het volk heeft dat einde bereikt.

Generaal G. Patton zei van zich zelf: „Ik eis het onmogelijke, ik waag het uiterste en ik houd geen rekening met wat ik vrees”, maar zijn leger bliksemde door Frankrijk en Duitsland tot aan de Tsjechische grens, zijn verliezen waren in verhouding gering en zijn soldaten konden zich niet voorstellen, onder zijn leiding verslagen te worden.

Toen de stromen Ostvluchtlinge door het ijzeren gordijn naar het Westen braken en in Nederland inzamelingen werden gehouden voor deze Heimatvertriebenen, had ons volk de moed om te vergeten en gaf een moeder het enige kledingstuk, dat ze nog over had van haar oudste zoon, die in Vught was doodgeschoten, enkele jaren te voren. Zij zag door haar tranen heen de medemens.

Onder dreiging van de gebeurtenissen in Tsjecho-Slowakije in 1948 werd in Nederland Steunt Wettig Gezag geboren, om de constructieve krachten van ons volk te bundelen. Tienduizenden bleken in de loop der jaren bereid, vrijwillig dienst te nemen bij een der reserve-organen.

Toen 1 juli 1958 S.W.G. werd opgeheven, schreef Minister-president Dr. Drees: „Moge de geest, waaruit hun bereidheid voortkwam, vaardig blijven.”

Bij een oorlog of een ramp, bij de wederopbouw van een vernielde economie of het herstel van een verslagen volk zal aanvankelijk materieel, organisatie en hoeveelheid mankracht, de grote factor zijn.

De hulp van buiten en het aanboren van nieuwe krachten zal al gauw een grote rol gaan spelen, maar doorslaggevend blijft de geest, de geest van hen, die leiden en de geest van hen, die volgen.

Het moreel is altijd belangrijk en zal op bepaalde momenten beslissend zijn. Wij zouden moreel willen definiëren als de houding van personen of gemeenschappen ten opzichte van hun concrete taak, of in meer moderne terminologie: zijn verantwoordelijkheidsbesef jegens de persoon van de medemens.

Deze houding, dit verantwoordelijkheidsbesef zal van diverse factoren afhankelijk zijn.

De mens immers wordt geboren met een eigen aanleg, hij wordt opgevoed en door de buitenwereld beïnvloed en ten slotte, geleid door dit alles, maakt hij als mens, met verstand en vrije wil begaafd, een keuze bij al wat hij doet.

Enkele gedachten over deze beïnvloedende factoren mogen hier aan de hand van concrete feiten volgen.

a. De mens, waarvan wij daden verwachten, is geen theoretisch gegeven, maar een levende werkelijkheid. Dze mens leeft dus altijd in een *situatie*. Hieronder willen we verstaan, de uitwendige omstandigheden, zoals ze door hem worden aanvoeld en begrepen. Eigenlijk is dit een benadering van de werkelijkheid, maar voor de betrokkene is het dé werkelijkheid. Deze leef-

situatie, deze voor hem bestaande werkelijkheid, is een factor, die zijn moreel beïnvloedt.

De Westeuropese mens van de twintigste eeuw, levend in het comfort, dat zijn cultuur hem biedt, omgeven door het jagende leven en de vrijwel onbeperkte ontspanningsmogelijkheden, zal zijn levenstaak anders zien dan de boer in zijn kampong in Zuid-China, waar hij werkt op zijn eigen grond, die nu van de gemeenschap is.

De jonge man uit het vrije Westen, die zijn dienstplicht gaat vervullen, zal men op een andere wijze zijn houding tegenover zijn levenstaak moeten leren zien, dan de manier waarop de rekrute van het rode leger, „de man in de rij”, mentaal geschikt gemaakt wordt voor zijn taak.

Afhangend van de leefsituatie zal dus het moreel een eigen inhoud krijgen. Wanneer men moreelvormend gaat werken, zal men dus uit dienen te gaan van de reële werkelijkheid, waarin de mens leeft, die men wil brengen tot een hoger moreel.

Wanneer men van de Westeuropese soldaat dezelfde leefwijze zou eisen, als van zijn eventuele Chinese tegenstander, zou men zijn kracht ondermijnen en hem allerminst geschikt maken voor zijn taak. Wanneer de paraatheid eisen stelt zullen deze rekening moeten houden met de sociale leefsituatie, of men zal waar mogelijk de sociale situatie moeten aanpassen aan de gestelde eisen, wil men niet spanningen veroorzaken, die de innerlijke kracht breken. In de huidige, uit de historische ontwikkeling geboren leefsituatie zullen we de bronnen voor het moreel moeten vinden of aanboren. In deze realiteit heeft deze mens zijn levenstaak, zijn verantwoordelijkheid jegens deze levenstaak zal dus ook daarin moeten gevonden worden of daaruit moeten groeien.

b. De realisering van zijn levenstaak brengt de mens in het vlak der intermenselijke verhouding. Het verantwoordelijkheidsbesef tegenover de persoon van de medemens zal zeer afhankelijk zijn van de mensopvatting. De totalitaire stelsels zagen en zien de waarde van de mens enkel in zijn waarde (productiviteit) voor de gemeenschap: „de mens is niets, de staat is alles” (Lenin). „Deutschland soll leben auch wenn wir sterben müssen” (Hitler). De mens heeft in zich geen waarde. Zijn waarde krijgt hij door zijn onderdanigheid aan, zijn inschakeling in het economisch en biologisch geheel d.w.z. in zoverre hij iets presteert in de productie en nieuwe mensen voortbrengt. „Het is een exemplaar van biologisch-economisch bepaald soort” (Marx).

In zijn boek „Mijn carrière in het rode leger” schrijft Soloviev: „Wij allen, Sowjetmannen en -vrouwen worden beheerst, niet door plichtsgevoel, maar door een onoverkomelijke dwang. Precies zoals dwang van buiten en niet de liefde voor de arena de Romeinse gladiator deed vechten, zo bezegelt een ijzeren dwang het lot van de man in het concentratiekamp, zowel als het lot van een briljante Sowjetgeneraal en bezegelt het met dezelfde onaandoenlijkheid. Ieder van ons doet wat hij niet durft te laten.....”

Als de mens maar denkt, voelt en handelt zoals de partij, als werktuig van de volksgemeenschap bepaalt, is hij volwaardig. Zelfs de mogelijkheid van anders te denken dan de staat moet verdwijnen, d.w.z. het persoon zijn van de mens moet onmogelijk worden gemaakt. Laat hij het oordeel van goed en kwaad afhangen van wat de partij zegt, dan is zijn moreel goed.

In de Westerse vrije wereld heeft de mens waarde in zich, hij heeft een

eigen bestemming, een einddoel, dat niet bepaald wordt door nuttigheid aan het economisch proces of dienstbaarheid aan de partij.

Hij heeft zijn eigen verantwoordelijkheid voor zijn leven, voor de toekomst, voor vrouw en kind. Hij kiest zelf zijn beroep en bepaalt samen met zijn vrouw, welke school zijn kinderen zullen bezoeken. Hij is mens te midden van medemens en naarmate hij beter medemens is, zal hij beter mens zijn. De mens is een sociaal wezen, niet uit behoefte, maar in wezen. Zijn mens zijn is een mens zijn tot andere mensen, zijn mens zijn is een medemens zijn. En juist dit besef van verantwoordelijkheid jegens de medemens zal de morele kracht moeten zijn van de vrije mens.

c. In deze sfeer van medemenselijkheid, in deze gerichtheid op de persoon van de ander, ontdekt de mens zijn verantwoordelijkheid en wordt het voor hem een gewetenszaak. In het persoonlijk geweten wortelt dan verlangen naar het goede, naar vrede en geluk, met de overtuiging dat het goed is en nodig daarvoor iets over te hebben en zich in te zetten. Het persoonlijk aanvaarden van zijn levenstaak, het aanvaarden van verantwoordelijkheid voor de medemens, wordt dan de basis van handelen.

In haar laatste Kerstboodschap zegt Hare Majesteit onze Koningin: „dan vinden we de sleutel, waarmee we uit onze eigen, nauwe behuizing kunnen geraken, maar dat is dan ook de enige die bestaat. En die is, dat „Ik” altijd van minder belang is dan „Jij”. „Ik” komt altijd het laatst aan bod, „Ik” heeft de laagste prioriteit. Want onze medemens is ons toevertrouwd. Samen moeten we het doel nastreven, zo mogelijk samen het bereiken..... en wie het einddoel haalt, die heeft iets gedaan voor de wereld en voor zijn medemensen.”

Het zien wat er van mij gevraagd wordt is maatgevend, het persoonlijk gegrepen worden door de taak, die men in de samenleving bekleedt, maakt van zijn functie zijn leven. Het besef dat mijn mens zijn mij een plicht oplegt, brengt mij tot het aanvaarden van de ander als ander. Ware discipline wordt niet gemaakt maar komt voort uit de persoonlijke trouw van het medemens zijn. Plichtsvervulling wordt niet uit angst voor straf of uit blinde volgzzaamheid, maar uit innerlijke instemming geboren.

In verbondenheid met zijn troep vindt de commandant de motieven de moeilijkheden te overwinnen, onvermijdelijke tegenslagen te doorstaan, angsten uit te houden en zich aan afspraken en opdrachten gebonden te weten. Medemens zijn en dit persoonlijk aanvaarden brengt de sfeer van vertrouwen en eerbied, die nodig is voor een persoonlijk gesprek, maar ook voor de hardheid en strengheid, die het soldaat zijn kan eisen. Alleen het persoonlijk geweten kan mij brengen tot een morele kracht.

d. Het persoonlijk aanvaarden van zijn verantwoordelijkheid tegenover de medemens brengt mee het aanvaarden van de gevolgen, welke hieraan verbonden zijn. Men moet er een houding tegenover aannemen. Moreel is niet een weten, een verstandelijk kennen, maar een zijn. Men verzorgt geen moreel door voorlichting alleen. Het moet hem raken, het moet iets van hem zelf worden. In zijn boek „Oorlogsvlieger” zegt Antoine de Saint Exupéry: „De mens wordt in saamhorigheid verbonden door een vaderland, een vak, een beschaving of een godsdienst. Maar op die saamhorigheid zal hij zich dan pas kunnen beroepen, als hij er in zich zelf de grondslagen van heeft gelegd.

Daar waar in feite geen vaderlandsliefde bestaat, zullen woorden die nooit kunnen plaatsnemen. Men kan in zich zelf alleen dit zijn opbouwen, waartoe men zich bekent door zijn daden. Zijn ontstaat uit daad en niet uit woorden. De daad die hier bedoeld wordt is de persoonlijke inzet, is het offer....." M.a.w. men moet er iets voor gedaan hebben om iets te kunnen zijn.

Verder kan men zeggen: Een handeling geeft geen waarde, als hij niet voortkomt uit het zijn van de mens: een handeling die ik stel moet mijn handeling zijn, het moet iets zijn van mij, dan pas heeft het invloed, dan pas is het doelgericht.

15 Augustus 1945 werd er in Valkenburg de eerste contactdag van de gemeenschap oud-illegale werkers, gewest Limburg, gehouden en sprak Aalmoecenier Bleijs, toegevoegd aan de staf van de Bevelhebber Binnenlandse Strijdkrachten: „De tijd van de illegaliteit is voorbij, maar wat blijven moet is de geest, waarin het illegale werk is gepresteerd. De geest van offer, van zich geven aan en voor een ander, de geest van plichtsbetrachting ondanks kwade gevolgen willen wij op de eerste plaats in ons zelf bewaren, maar daarnaast vragen we die geest in anderen, in allen. De geest getekend in een van onze helden uit onze vroegere geschiedenis: „Den Vaderland getrouwe“, de geest getekend in een van onze helden uit de jongste geschiedenis: „Ik val aan! Volg mij“. De geest, zoals hij door een ter dood veroordeelde werd neergeschreven op een gevangenisdeur: „God, help de anderen, ik kom wel terecht“. De geest, waarin onze illegaliteit heeft gewerkt, heeft gevochten en voor een groot deel is ondergegaan. Niet de geest van opstand en revolutie. Integendeel, de geest van bereidheid en uiterse consequentie.

Ik zal de halmen niet meer zien,
noch maaien ooit de volle schoven,
maar doe mij in de oogst geloven,
Waarvoor ik dien!

Zo zien we dat het goed zijn van de mens pas echt is als het blijkt uit zijn daden, maar tevens dat deze daden dan pas echt zijn als de mens goed is. Als handelen en zijn niet meer van elkaar te scheiden zijn, dan spreken we van een levenshouding. De daad ligt in het zijn vervat, de daad vloeit als vanzelf voort uit het zijn. Wanneer het geweten „dwingt“ tot deze levenshouding, zal het de mens de angst doen overwinnen en de dood doen aanvaarden en dan spreekt men van moreel.

Zo zien we het moreel als de totale inzet van de eigen persoon, met behoud van eigen persoonlijke waarde, d.w.z. zonder zich verlaagd te zien tot een nuttigheidseffect. Waar vindt men de krachten voor deze inzet, welke zijn de bronnen, waaruit we putten kunnen voor ons zelf en voor anderen? Van uit de feiten verder gaande, komen we tot de volgende gedachten.

a. Een gevoel van verantwoordelijkheid kan een gewetenszaak worden en de persoon brengen tot een levenshouding en zich verantwoordelijk tonen jegens zijn levenstaak, jegens zijn medemens.

Het gevoel van solidariteit en verbondenheid, van samen een taak hebben, zal een stimulerende kracht zijn en het eigen verantwoordelijkheidsbesef vormen of versterken.

Leonard Huizinga beschrijft in „Gesprek met de Generaal” de volgende uitspraak van Generaal Spoor: „.....Hoe kan een organisator en administrator zijn werk doen als hij niet het materiaal kent dat hij organiseert en administreert. Speciaal als dit materiaal uit mensen bestaat, met menselijke noden en behoeften.

Natuurlijk moet de legercommandant zijn soldaten kennen, anders kunnen het nooit zijn soldaten zijn, de jongens, waarvoor hij zich persoonlijk verantwoordelijk voelt.....

Hetzelfde geldt andersom gezien voor de soldaten. Hoe kunnen zij werkelijk soldaat zijn en zich als soldaat gedragen, d.w.z. hun verantwoordelijkheid als soldaat aanvaarden, als zij niet weten, dat ik mijnerzijds mijn verantwoordelijkheid als generaal aanvaard, d.w.z. dat ik hun generaal ben.

Een bevelhebber met een troep die niet overtuigd is, dat hun generaal hen één voor één als zijn soldaten beschouwt, heeft inderdaad alleen maar een troep onder zich, geen leger.”

Datzelfde saamhorigheidsgevoel wist Veldmaarschalk Montgomery te wekken door regelmatig in de frontlijn te verschijnen van het verslagen 8e Leger in Afrika en mede daardoor herstelde hij het moreel.

In zijn boek „The War as I Know it” schrijft generaal Patton: „De plaats van de commandant is aan het front, waar hij het moreel van de troep kan inspireren. Een goede verstandhouding van beneden naar boven is van belang, maar een loyale houding van boven naar beneden is noodzakelijk en niet minder prevalent.”

Moreel steunt op een besef van solidariteit, van trouw aan de situatie, waarin men is geplaatst en aan zich zelf. Zij ontspruit uit het geheel eigen verlangen bij zijn troep te horen.

In zijn boven aangehaald boek schrijft Exupéry: „Op dit ogenblik waarop ik van Atrecht terugkom, ben ik meer van mijn groep dan ooit. Ik heb er een band bij gekregen. Ik heb het kostbare gevoel van gemeenschap in mij zelf versterkt. Misschien hebben anderen meer risico gelopen, maar feitelijk had ik van die tocht van vandaag ook niet moeten terugkeren. Dit geeft me wat meer recht om aan hun tafel te zitten en te zwijgen, als zij zwijgen. Zo'n recht kan alleen maar duur gekocht worden. Maar het is dan ook veel waard: het recht op het zijn.”

Wij zelf ervaren toch iedere dag de moeilijkheid voor het moreel van commandant en soldaat gelegen in het individuele infilleren zes maal per jaar. Er ontstaat een troep, maar te weinig een eenheid. Het persoonlijk gevoel van verantwoordelijkheid kan niet ontstaan, omdat men te weinig samen doorleeft, men elkaar te weinig kent en er dus geen of althans te weinig solidariteit kan groeien. Dit is vooral moeilijk voor de Nederlander, die wel een goede groepsdiscipline heeft, maar individueel misschien minder discipline kent.

In de zware jaren van bezetting en nood heeft het Nederlandse volk een saamhorigheid en eenheid gekend die de vijand machteloos maakte. De verzetsman en de huisvrouw die haar onderduikers verzorgde, de stakende spoorman in september 1944 en de kwajongen, die „oranje boven” floot, hadden iets gemeen, dat hen tot daden bracht, ze waren Nederlanders.

Lotsverbondenheid, solidariteit, verantwoordelijkheidsgevoel en eenheid vormden een bron van kracht, die duizenden Nederlanders ertoe gebracht heeft zich in Nederland, in Indië, Korea en waar ter wereld ook in te zetten

tot de dood. Diezelfde bronnen hebben ons de kracht gegeven tot een wederopbouw met onverwachte resultaten. Als deze bronnen in tegenspoed en nood zo grote en onstuimige krachten kunnen voortbrengen, moet het mogelijk zijn hen ook tot bronnen van morele kracht te maken in tijden van koude oorlog.

b. Dit saamhorigheidsgevoel, dit besef samen een taak te moeten vervullen zal zijn moreel nog groter maken, als het de mens het vertrouwen geeft het inderdaad samen ook aan te kunnen, er samen geestelijk en materieel toe in staat te zijn.

Een goed werkend team, vertrouwend op elkaar in voor- en tegenspoed, overtuigd van elkaars wil tot slagen en inzet tot het uiterste, is onoverwinnelijk. Het vertrouwen verhoogt de eenheid en saamhorigheid is nodig om het vertrouwen te kunnen krijgen.

In een code voor de Amerikaanse soldaat lezen we: „Ik zal nooit vergeten, dat ik een strijdvaardig Amerikaan ben, verantwoordelijk voor mijn daden en volkomen toegewijd aan de beginselen, die mijn land vrij hebben gemaakt. Ik zal mijn vertrouwen stellen in God en in de Verenigde Staten van Noord-Amerika.”

Dit vertrouwen brengt mee een vertrouwen in de leiding. Zal het vaak niet zo zijn dat de morele kracht van de ondergeschikte grotendeels geput wordt juist uit dit vertrouwen in de leider? De soldaten van het 3e Amerikaanse Leger voelden zich onoverwinnelijk, omdat Generaal Patton hen leidde en omdat ze hadden ervaren, dat hij hen naar de overwinning bracht. De leider zal dan een persoonlijkheid moeten zijn, want bewust of onbewust zal de soldaat in zijn commandant zijn ideaal, zijn levenstaak, zijn verantwoordelijkheid gepersonificeerd zien. Hij zal bekwaamheid moeten paren aan menselijke belangstelling, onzelfzuchtigheid aan plichtsgevoel, want de ondergeschikte zal zich aan hem toevertrouwen en in staat zijn hem te volgen in alles. Met dit vertrouwen in groep en leider, gaat gepaard een vertrouwen in de materiële middelen die ter beschikking staan. Het idee minderwaardig materieel te hebben zal zijn moreel verminderen. Het beste schot te hebben afgevuurd, daags voor zijn demobilisatie, maakt hem weerbaar. Een grote oefening met organiek materieel geeft hem vertrouwen en doet hem dit vertrouwen uitdragen. Jammer genoeg hebben velen in ons land te weinig vertrouwen in de materiële kracht van onze strijdkrachten en dus in de strijdkrachten. Voor velen is Nederland een klein land met beperkte middelen en voor hen is dus alles wat uit het buitenland komt beter. De sfeer van vertrouwen wordt gedragen of te niet gedaan door het hebben of niet hebben van zelfvertrouwen. Het weten tot iets in staat te zijn, het besef iets te kunnen presteren, geeft morele kracht die nodig is om onder vertrouwenwekkende leiding met een vertrouwd team en betrouwbaar materieel zich volledig in te zetten.

Dit zelfvertrouwen kweken is een belangrijke taak van de persoon zelf, maar vooral van de leider, die hem moet stimuleren en stuwen, die niet alleen fouten bestraft, maar veel meer ernstige inspanning en grotere bereidheid weet te waarderen.

In zijn boek „De jonge soldaat” schrijft Generaal MacArthur in „het gebed van een vader”: „Geleid hem Heer, niet op de weg van gemak en welgevallen, maar op de weg van moeilijkheden en hindernissen; maak dat hij leert overeind te blijven staan in de storm en barmhartigheid te tonen jegens hen die

vallen, maak dat hij zich zelf meester is alvorens er naar te streven zelf anderen te kunnen bevelen."

Het zelfvertrouwen zal pas zin krijgen, als hij ervaart dat hij het kan, als hij voelt dat men hem een taak geeft of zijn taak met hem bespreekt. Op de een of andere manier zal de mens moeten kunnen ervaren, dat zijn vertrouwen gerechtvaardigd is, dan pas zal het een bron zijn van morele kracht.

c. Met het vertrouwen zijn taak en zijn roeping als medemens te kunnen volbrengen, is nauw verbonden het geloof in de goede zaak waarvoor men zich inzet. 20 mei 1952 sprak Generaal Norstad op de Spiritual Life conference van de geestelijke verzorgers der Nato-strijdkrachten te Zeist: „Er is geen sprake van, dat u in dienst staat van de Nato-belangen, maar wel, dat u ons helpt de zaak, waarvoor u werkt, beter te dienen. Ik geloof dat uw doelstelling — vrede en vrijheid — ons een waardevol motief geeft.

Ik geloof in de Nato, omdat zij een middel is, waardoor onze landen deze doelstelling hopen te verwezenlijken.

Ik geloof in Shape als instrument van de Nato, wier eerste doel is het behoud van de vrede.

Ik geloof, dat onze grootste kracht gevonden zal worden in de harten, in de zielen der mensen, eerder dan in hun handen.

Ik geloof dat bij de toewijding van ons zelf aan onze taak, wij kunnen en zullen slagen in de rechtvaardige en nobele zaak, waarvoor wij vechten."

Op diezelfde conferentie zei de Generaal Eisenhower: „Wanneer we de mens een motief om te vechten willen geven, dan kunnen we hem laten zien, dat alles wat hem dierbaar is, bedreigd wordt en dat alles uit God geboren is. U moet voortdurend in hem opbouwen het geloof, dat hij zich zelf verdedigt, zijn familie, zijn vaderland en de gehele beschaving, iets dat wij als een geweldig kostbaar bezit willen bewaren. Hoe meer hij dit gelooft, hoe beter hij soldaat wil zijn; hoe groter zijn moreel is, des te meer zal hij op peil blijven."

Men moet geloven in de vrede en de vrijheid, anders kan men er niet voor sterven, men moet het geluk kennen, anders zal men niet alles geven om het te behouden. Maar dan zal men ook moeten geloven in het goede in zich zelf en in de medemens.

Ondanks alles leeft er goedheid en waarheid in de mens. Het persoonlijk beleefd geloof hierin, gepaard aan het aanvaarden van het kwaad en het lijden als wezenlijk bestanddeel van ons geschonden mens zijn, zal ons doen beseffen dat het goede en het ware mogelijk is, maar dat er voor gevochten moet worden. Het zal ons bovendien de vaste overtuiging geven dat het de moeite waard is, er voor te vechten. Dit besef geeft het morcel een reële kracht, die onweerstaanbaar is.

d. Het geloof in het goede in zich zelf, in zijn medemens, in de wereld brengt de Christen bij de personificatie van de goedheid: de Godmens Christus. De door het kwaad aangetaste wereld, de gebroken mens vindt in Hem de Verlossing én het Voorbeeld. Hij, Die geloofde in de medemens, ondanks alles „Ga heen en zondig niet meer" (Joh. 8, 11).

Hij, Die het kwaad aanvaardde tot het uiterste „Vader, als het mogelijk is laat deze kelk aan mij voorbij gaan, maar niet mijn wil, Uw wil geschiede" (Math. 26, 39).

Hij, Die de dood overwon en met de tekenen van het lijden in zijn lichaam op Paasmorgen verrees „Moest dan de Christus dit alles niet lijden en zo zijn heerlijkheid binnengaan” (Luc. 24, 26).

Deze Persoon zal voor de Christen de diepe en onuitputtelijke bron zijn van morele kracht „Ik ben de weg, de waarheid en het leven” (Joh. 14, 6).

„Wij moeten”, zegt Prinses Wilhelmina (Kerstmis 1957) „aan de mensen daden laten zien, die sprankelen van de Geest van Christus. Een Christendom, geheel op Christus ingesteld, dat aan de mens, die in het moeras van deze wereld is weggezonden laat zien, dat hij weer een persoonlijkheid kan worden, een mens zoals God hem bedoelde te zijn.”

Mag ik deze losse gedachten besluiten met een aanhaling uit de rede van Z.K.H. Prins Bernhard, gehouden op het congres van de Europese cultuur in Wenen 21 nov. 1959:

„Wij zijn vaak geneigd de ontwikkeling van onze geschiedenis te veel af te meten aan de grote luisterrijke periodes, en wij vergeten dan, dat de ontwikkeling een intern organisch proces is, dat meestal elke uitwendige luister mist. Het zijn niet de machtige Caesaren of het stralende Byzantium geweest, die de werkelijke grondslagen van Europa hebben gelegd. Integendeel, aan de wieg van Europa staan anderen. De voor de leeuwen geworpen eerste Christenen zijn het vaak geweest, die door wat zij waren en door wat zij deden, wezenlijke bijdragen voor het Europa van heden hebben gegeven.

Ik noemde de eerste Christenen, ik noem ook grote geesten als Augustinus en Benedictus van Nursia.

Niet in Rome en Byzantium, maar in de kleine, nu totaal verdwenen Afrikaanse havenstad Hippo Regina en op de berg Monte Cassino werd Europa geboren. Het Europa van onze dagen bevindt zich opnieuw in een staat van wedergeboorte. Het gaat er nu om of Europa opnieuw de superieure geesten zal binden, die de koersen uitstippelen. De vraag rijst opnieuw of de mannen van de gedachten en van daad beschikbaar zullen zijn, om het nieuwe Europa te scheppen. Ik aarzel niet om deze vraag bevestigend te beantwoorden.”

De Voorzitter:

Ik dank de geachte inleiders voorlopig zeer voor hun voordrachten.

Zij, die aan het debat wensen deel te nemen, verzoek ik gedurende de pauze hun namen op te geven bij mijn linker buurman, de Kolonel Boots. We zullen nu een kwartier pauzeren.

De Voorzitter:

Voor het debat hebben zich opgegeven Generaal Marlet, Luitenant De Leur, Generaal Smit, Dr. Feuilletau de Bruyn en Luitenant Aarts.

Ik geef dan het woord aan de heren in deze volgorde.

Generaal Marlet:

Mijnheer de Voorzitter, mevrouw, mijne heren, als ik dan als eerste die met de inleiders van gedachten wil wisselen, het woord mag nemen — waarvoor ik u overigens zeer dankbaar ben mijnheer de Voorzitter — dan mag ik wel beginnen met mijn hulde te brengen aan de wijze waarop beiden hun syllabi

voor ons, voor deze vergadering, hebben uitgewerkt. Als ik een resumé zou mogen geven, ook als uitgangspunt voor een vraag die ik zou willen stellen, dan geloof ik dat het gesprokene zo mag worden samengevat: de vorming en de opvoering van het moreel, zowel in de strijdkrachten als onder de burgerbevolking, waarbij dan de Aalmoezenier Vallen ons voornamelijk heeft voorgehouden waarin die levenshouding zijn oorsprong vindt en beide inleiders — ieder op zijn wijze — door welke factoren die levenshouding wordt beïnvloed.

Dominee Graafstal stelt onder punt 5, waar hij de moreelaanvechtende factoren van buitenaf bespreekt, naast elkander de aantrekkelijkheid van het communistische systeem, natuurlijk aantrekkelijkheid tussen haakjes, d.w.z. voor degenen die eigenlijk niet verder kijken dan hun neus lang is, en het medeveroorzaken van fysieke en psychische ellende op grote schaal. Zoals Ds. Graafstal mij in de pauze even toelichtte, is hij op dat laatste punt niet ingegaan en bedoelde hij daarmee dat de propaganda van buitenaf eigenlijk wijst op het veroorzaken van fysieke en psychische ellende op grote schaal door het voeren van de oorlog, wat natuurlijk een defaitistische propaganda is. Maar nu ik dit zo begrepen heb uit zijn stelling, mag ik er wel op wijzen — voor hem natuurlijk volkomen ten overvloede, maar ik meen het toch te moeten doen — dat dat veroorzaken van fysieke en psychische ellende, en dan nog op grote schaal en uiterst geraffineerde wijze juist gebeurt door het communisme, waar dan degenen die dat niet willen zien volkomen blind voor zijn. Ik behoef natuurlijk op deze plaats niet uitvoerig te betogen dat de vrije wereld — en dat eigenlijk al sedert 1917, maar vooral na wereldoorlog II — geconfronteerd is met een verderfelijke ideologie tegenover welke de eigen godsdienstige en culturele verworvenheden tot elke prijs moeten worden beschermd en zo nodig verdedigd, trouwens het uitgangspunt van beide inleiders.

Wel heeft het mij min of meer verwonderd dat de inleiders geen van beiden de beweging tot „Morele Herbewapening” hebben behandeld. Ja, dominee Graafstal heeft die even genoemd, ik meen toen hij sprak over wat er gaande is in de jonge staat Ghana; toen hebt u het woord even laten vallen, maar toch te kort eigenlijk om er een beeld van gegeven te hebben. Zoals u weet, is dit de beweging waarvan Dr. Frank Buchmann de geestelijke vader is en die zich ten doel stelt om de ideologie en de strategie van het communisme te analyseren en de geesten in de vrije wereld van de ware doelstelling ervan te doordringen en daartegen te wapenen. Ik kwam met deze beweging in aanraking door lezing van de in grote oplaag verspreide brochure, ik geloof bij velen uwer wel bekend: „Ideology and co-existence”, „Ideologie en coëxistentie”, zoals die in het Nederlands vertaald is. Het wil mij voorkomen, zo bij eerste lezing, dat een juiste en uitgebreide voorlichting over aard en doel van het communisme en zijn gevaren voor de wereldvrede in de geest als door Morele Herbewapening wordt gepropageerd, er slechts toe kan bijdragen het moreel van de niet-communistische wereld te stimuleren mits daarbij tevens duidelijk kan worden gemaakt dat de leiders van de vrije volken zich in hun overleg met de leiders van de communisten op het stuk van hun eigen ideologie intransigent tonen. M.a.w. indien én de vrije volkeren én hun leiders een aangesloten front vormen tegenover het streven en de uitingen van de communistische ideologie. Misschien dat deze opmerking voor een van beide inleiders aanleiding zou kunnen zijn om zo mogelijk een positief oordeel over de waarde van de propaganda van Morele Herbewapening voor de stimulering van het

moreel van burgerbevolking en strijdkrachten te willen geven. Ik dank u zeer, mijnheer de Voorzitter.

Luitenant De Leur:

Mijnheer de Voorzitter, mevrouw, mijne heren. Dominee Graafstal heeft daarstraks het onderwerp: „De competitie” genoemd tussen de onderdelen van de 4e Divisie. Persoonlijk voel ik weinig voor competitie. Gedachtig het bijbelwoord: „Zoek eerst het Koninkrijk Gods en alles zal u toegeworpen worden”, meen ik dat wij doordrongen moeten zijn van het besef dat wij ons werk naar beste weten doen zonder dat daar een wedstrijdelement aan wordt verbonden. Ik heb zelf het voorrecht gehad om drie jaar in Parijs te werken en daar bestond geen wedstrijdelement, maar eens per jaar werd ons administratief werk bezien en dan was het een grote voldoening dat wij altijd nummer één waren. Dit kwam niet zozeer omdat wij dachten nummer één te moeten zijn, maar er heerste een zeer prettige sfeer en een ieder van hoog tot laag was doordrongen van het feit, dat wij dat deden voor onze chef, voor onze divisie. Naar mijn mening gaat het om het werk en niet om de prijs die er eventueel aan verbonden is wanneer wij een ander verslaan. Want hoe of het ook zij, het is altijd minder prettig voor een ander die misschien even hard werkt als nummer twee uit de bus te komen. Resumerend meen ik, dat men de mensen moet doordringen van het besef dat het werk waarvoor zij gesteld zijn naar hun beste weten moet worden uitgevoerd. Ik dank u zeer.

Generaal Smit:

Mijnheer de Voorzitter, mag ik u danken dat ik even het woord mag voeren. Het is zeker niet om in debat te treden, want met wat beide inleiders hebben gezegd, ga ik geheel mee. Maar bij mij is eigenlijk een vraag gerezen. Alles wat wij hebben gehoord was voor ons, zoals wij hier zitten, volkomen begrijpelijk en wij behoren ook in wezen — en indien dit nodig zou blijken zou het heel erg zijn — niet meer te worden overtuigd van het recht om ons te verdedigen, de noodzaak van een hoog moreel en de wijze waarop dit zou moeten worden beïnvloed.

Voor mij is het meest belangrijke vraagstuk: „Hoe passen wij dit toe in de praktijk?” Nu denk ik dus in de eerste plaats aan onze taak hoe wij deze ideeën met deze dienstplichtigen moeten vertalen in de praktijk. Het gedicht dat de eerste inleider heeft voorgelezen, was mij uit het hart gegrepen. Het was geen mooi gedicht, maar het is in zekere zin wel aangrijpend en tekenend. Hoe het zij, wij hebben dus ook deze lieden, die deel uitmaken van onze strijdkrachten en ook deze mensen moeten wij bezielen en enthousiasme geven. Dat dit nodig is en dat het waard is om te vechten tegen een bedreiging waarover ik niet verder behoef uit te wijden, dat weten wij wel. Maar wat maakt op hen indruk? Hoe moeten wij hen benaderen? Wanneer wij het hebben over deze laatste strijd die is gevoerd en gewonnen, laten wij dan niet vergeten dat de generatie die nu voor een groot gedeelte het leger uitmaakt, deze strijd niet kent en dat het hun niets zegt. Dit is een harde werkelijkheid. Ondanks dat, zullen wij deze man toch moeten bezielen en hem overtuigen dat er een moment kan komen dat hij vrijwillig en met een vaste overtuiging zijn leven moet inzetten. Voor mij is dit een geweldig probleem geweest en dat is het nog. Ik geloof dat wij ons in de eerste plaats zullen moeten

richten op de bestudering van de mentaliteit van deze jongeman. Want voordat wij hem gaan overtuigen dat hij zijn leven moet kunnen geven, moeten wij hem eerst kennen. Dat is ook wat Generaal Spoor heeft gezegd: „Ik zou geen Generaal zijn als ik niet hún Generaal was en als hij niet mijn soldaat was”. Wij zullen dus op een of andere manier de jongeman moeten gaan benaderen en gaan begrijpen. Als wij dat goed door hebben, dan vinden wij misschien een weg om hem uit te leggen dat hij zich zelf moet beheersen, dat hij zal moeten gehoorzamen, dat hij zal moeten offeren en in uiterste instantie ook werkelijk zijn leven zal moeten geven. Misschien mag ik hier even op doorgaan. Terecht is gezegd, dat wij natuurlijk in het leger deze jongelieden niet kunnen opvoeden, dat moet daaraan eigenlijk voorafgaan. Nu is het ontstellend, maar als men aan de ontwikkelde jeugd, dus zij die de middelbare school heeft afgelopen, vraagt iets te vertellen over de grote conflicten welke in de laatste wereldoorlog werden uitgevochten, dan weet zij dit niet. Want dat wordt normaliter op deze scholen nauwelijks behandeld. Al deze dingen die ons treffen in ons hart en die nu nog leven en woorden als illegaliteit, N.S.B., de kreet Sieg Heil zeggen hun niets meer. Toch zullen wij er in moeten slagen deze mensen de bedreiging te leren kennen. Ik geloof dat dit de grote moeilijkheid is.

Het tweede punt is dat hun directe chefs meestal ook heel jonge mensen zijn, die in dezelfde omstandigheden verkeren en die ten slotte ons medium moeten zijn. Wij zullen misschien daar moeten beginnen.

Dan nog de wijze waarop deze jongeman moet worden benaderd; de eerste spreker wenst bezinning in de eerste plaats. Ik meen beluisterd te hebben, dat dit in de eerste plaats de taak is van de geestelijke, die dan naast de commandant staat. Hij wil mij toestaan hier fundamenteel van opinie te verschillen. De bezinning op zijn taak is in de eerste plaats een zaak van de commandant, die zal hem moeten overtuigen waarom hij vecht, waarom hij moet gehoorzamen en zich moet beheersen. Dit is de taak van de commandant en de geestelijke en de arts steunen hem daarbij. Verder is genoemd ontspanning, dus de kwestie van feestjes, b.v. dansen en dan ten slotte inspanning. Ik kan dit alleen onderstrepen, maar ik mis hierin twee wezenlijke elementen die de jeugd van vandaag wil hebben, zij eisen op: zakelijkheid en verantwoordelijkheid. Ik geloof dat elke leider moet streven naar zakelijkheid en tegelijkertijd de man overtuigen dat hem verantwoordelijkheid wordt opgelegd en dat deze verantwoordelijkheid ook op een gegeven moment tot uiting moet komen. Ik geloof dat als wij dit bewust zullen doen, wij wellicht wat nader komen tot deze grote groep van dienstplichtigen die ten slotte een zeer belangrijk, zo niet beslissend deel van ons leger uitmaken. Dit mijnheer de Voorzitter, was wat ik naar voren wilde brengen.

Dr. Feuilleton de Bruyn:

Mijnheer de Voorzitter, mevrouw, mijne heren. Ik heb met grote belangstelling geluisterd naar de beide inleiders, maar ik heb iets gemist. De quoi s'agit il? Het hoofdpunt waar het hier om gaat is: „Wat is de basis van het moreel?” Daar heb ik maar één antwoord op: „de Vaderlandsliefde”. Beide inleiders hebben dit punt even aangeroerd, maar ik geloof dat het toch noodzakelijk is om hierop wat dieper in te gaan. Vooral in deze tijd, een tijd van verwarring, doordat men zich afvraagt om wat voor vaderlandsliefde het gaat. Vader-

landsliefde voor Nederland of voor Europa? Wat leeft er in de soldaat? Begrijpt u goed, het moreel wordt niet gevormd door het verstand, zeker niet bij de massa, maar door het gevoel. Nog altijd blijft echter de spreuk die eens op onze kanonnen gestaan heeft „den Vaderlandt getrouwe tot in den dood“, de basis waarop het moreel berust. Nu is natuurlijk de moeilijkheid waarin wij op het ogenblik verkeren dat wij in een overgangstoestand zijn. Wat is de Nato? Wat is het Verenigd Europa? Een federatie? Wij hopen het ervan te maken. Op het ogenblik is het een confederatie. Ik zou haast zeggen een federatie in status nascendi, waar wij dus een eigen doctrine voor moeten zoeken. Ik zelf ben een groot voorstander van het Verenigd Europa in de toekomst, al was het alleen maar om het feit dat dan een oorlog tussen Frankrijk en Duitsland voorgoed zal zijn uitgesloten. Dat is een groot voordeel.

Maar hoe komen wij nu uit deze moeilijkheid? Ik geloof dat men dan het oog moet richten op de geschiedenis van de wording van het Duitse Rijk. De Pruisen vormden de kern, maar nog in de Frans—Duitse oorlog wist men niet eens zeker of de Beieren wel behoorlijk mee zouden vechten. Maar hoe is het Duitse Rijk eigenlijk ontstaan? Eerst door de verflechting van de economische banden, toen door de tolonie en tot slot het zich gemeenschappelijk te weer stellen tegen hun buitenlandse vijanden. Dat is in het kort de gang van zaken geweest. Wanneer is het „Deutschland über Alles“ eigenlijk wezenlijkheid geworden? En „Die Warte am Rhein“? Na de Frans—Duitse oorlog. En zo geloof ik dat wij ons moeten stellen op de basis van de realiteit. Wat op het ogenblik nog bij ons moet gaan en wat iedere soldaat begrijpt, dat is de vaderlandsliefde en de saamhorigheid door Nederland. Dat andere groeit wel. Maar wanneer wij de soldaat gaan voorhouden, dat hij moet sterven voor de Nato of voor het Verenigd Europa, zullen er velen zijn die zeggen, dat zij dat niet begrijpen. En in ieder geval zullen zij die noodzaak niet voelen. Dit punt, de vaderlandsliefde, is van zo'n groot belang, dat het nodig is eens te bekijken hoe het daarmee in Rusland is gesteld. Wie heeft de tweede Wereldoorlog gewonnen in Rusland? Het communisme? Neen, beslist niet! De communisten vormden maar 4 % van de hele bevolking van Rusland. Net als op het ogenblik de communisten 4 % van onze bevolking uitmaken. Zij hebben de oorlog niet gewonnen. Maar wat dan wel? De vaderlandsliefde. En het was Stalin die direct inzag dat hij daarvan gebruik moest maken. Hij noemde de oorlog dan ook: „De vaderlandse oorlog“. Maar daar bleef het niet bij. Het lijkt bijna ondenkbaar en tóch is het zo, dat op een gegeven moment Stalin tot een overeenkomst kwam met de Synodale Orthodoxe kerk. Dat deed hij omdat die kerk de kern was, niet alleen van de vaderlandsliefde van Rusland zelf, maar van een supranationale vaderlandsliefde, het panslavisme. Dit is het oorlogsdoel dat werd nagestreefd door Stalin, de verwezenlijking van het panslavisme.

Het IJzeren Gordijn is op het ogenblik langs de Elbe gelegen en buigt dan af naar het zuiden. In 1881 werd de grens van het IJzeren Gordijn van het panslavisme al vastgesteld door Danilevski. En die lijn liep van Triëst naar Stettin. Wat hier verwezenlijkt is door de communisten is een stuk vaderlandsliefde van de Russen. De communisten begrepen dat zij het zonder die vaderlandsliefde nooit zouden kunnen stellen en zo is het ook bij ons. Wat ge ook zegt over het moreel, wanneer ge de liefde voor het vaderland, de liefde voor Nederland niet op de voorgrond stelt, zult ge er nooit komen. Ik zou graag horen welke ideeën de beide inleiders daarover hebben, omdat

voor zover ik begrepen heb, zij niet de gelegenheid hebben gehad hierop diep in te gaan. Ik dank u, mijnheer de Voorzitter.

Luitenant Aarts:

Mijnheer de Voorzitter, mevrouw, mijne heren. Ik heb zojuist van de geachte inleider gehoord, dat in een mens bepaalde waarden aanwezig zijn, waarvan een aantal bij het Nederlandse volk momenteel alleen nog maar latent.

Ik geloof, dat een aantal oorzaken, bij een groot gedeelte van de heden-daagse jeugd, verantwoordelijk zijn voor het latent zijn van bepaalde waarden, welke bij onze voorouders nog actief aanwezig waren.

U haalde ook aan, dat onze dienstplichtige soldaten — indien zij met verlof of bewegingsvrijheid naar huis gaan — de beste ambassadeurs zijn voor het leger. Geen kranteartikel, redevoering of televisieuitzending kan daar tegenop. Op *welke* wijze zij echter hun ervaringen thuis vertellen, laat ik hier in het midden. Ik geloof, dat wij ernaar *moeten* streven, dat zij alleen maar *goede* dingen over de krijgsmacht kunnen uitdragen.

Ons voorbeeld dient bij hen de op dit punt sluimerende waarden te activeren en hun opgedane ervaringen dienen *zodanig* te zijn, dat zij inderdaad *de* beste ambassadeurs zijn van de krijgsmacht. Op deze wijze helpen zij het aanzien van het leger bij de burgerbevolking op een hoger plan te brengen.

Om deze latente waarden van de dienstplichtigen weer te activeren, is het naar mijn gevoelen noodzakelijk, dat wij bij de bron beginnen om hierin verbetering te brengen. De ouders zijn de bron van de opvoeding.

Ik geloof, dat indien aan dienstplichtigen twintig jaar lang bepaalde leefregels zijn opgedrongen, het uitermate moeilijk is om gedurende de twee jaar dat zij in militaire dienst vertoeven, die gehele onderbouw ongedaan te maken en hen te doen handelen en gedragen zoals wij ons dat hier voorstellen.

Ik vraag mij af, of de democratie in bepaalde opzichten geen zwakte vertoont. Moet er misschien een nieuw element ingebracht worden? Mogelijk, dat dan buiten het gezin, ook op *alle* scholen, de door ons bedoelde waarden dienen te worden onderwezen, welke nu als gevolg van de democratie in zijn huidige vorm, onbesproken moeten blijven.

Enige jaren geleden hebben we in Frankrijk kunnen zien, dat de democratie onder bepaalde omstandigheden zwakheden vertoont.

De democratie in Italië demonstreert momenteel een zelfde beeld. Ik geloof, dat na hetgeen wij aan waarden kunnen bijbrengen aan de twintigjarigen, wij vooral moeten proberen te bewerkstelligen dat et deugdelijk wordt gebouwd aan de bron.

Ik zie in dit verband de ouders en de schoolopleiding. De moeilijkheid is natuurlijk hoe de ouders kunnen worden benaderd en op welke wijze de scholen hierin kunnen worden betrokken.

Ik geloof, mijnheer de Voorzitter, dat ook vele ouderen in het leger een gedegen studie van het moreel dienen te maken, om het optreden en de mentaliteit van de tegenwoordige jeugd te kunnen begrijpen.

Indien men *naast* hen kan gaan staan, en zich in hun denkwijze van dit moment *kan* inleven, dan zijn zij te benaderen en dan is het mogelijk bepaalde waarden over te dragen. Mijnheer de Voorzitter, ik dank U zeer en ik hoop dat de geachte inleider hier nog enige woorden aan wil wijden.

Mijnheer de Voorzitter, mijne heren. Uiteraard zijn mijn collega en ik zeer dankbaar dat u op zo uitvoerige wijze op onze inleidingen hebt willen ingaan. Dat geeft ons de bemoedigende zekerheid, dat wat wij gezegd hebben door u ook werkelijk met volle belangstelling is aangehoord en dat deze zaak u ter harte gaat. Wij hebben wel eens tegen elkaar gezegd dat wij nu 10 jaar het „logisticke tijdperk” beleefd hebben, maar vermoedelijk in de komende 10 jaar het „moralistische tijdperk” zullen meemaken. Er is in het leven altijd een zekere golfbeweging en wij zijn uw Vereniging, mijnheer de Voorzitter, dankbaar dat wij hier hebben mogen spreken bij de aanvang van deze golfbeweging en deze dingen aan de orde hebben mogen stellen.

Als ik nu in de eerste plaats inga op de woorden van de Generaal Marlet, dan geloof ik dat er een enkel misverstand is geweest. Ik heb zojuist gesproken over het mede-veroorzaken en het mede-aanzien van ellende op grote schaal, maar dat is een van die van *buiten* inwerkende factoren die het moreel uithollen, welke ik verder eigenlijk helemaal heb overgeslagen in mijn toespraak. Ik heb voornamelijk gedacht aan het boek van Richards, waarin hij als vlieger beschrijft wat door hem heengaat als hij zijn bommen zwaar-kaliber heeft laten vallen en als hij op de wind gedreven overal de branden ziet opblaaien en de rook ziet uitwaaien over een stad, waarin hij weet dat er tienduizenden op dat moment omkomen. Hij schrijft in zijn boek „Moral problems of war and victory”, dat het wel duidelijk is, dat hoe heviger de bij de oorlogvoering gebruikte fysieke middelen zijn, des te sterker ook de moreels-gevoelens aan afstomping blootstaan. Men trekt zich als het ware terug, men denkt niet meer. Al die factoren die ik genoemd heb als verantwoordelijkheid en medemenselijkheid slapen als het ware in. Dat is een soort zelfredding. Dat je niet tot het laatste toe overspannen wordt. Fysieke overwinning, zegt Richards daarom ook, is slechts een eerste stap. Het moreel en de moraliteit van de overwinnaars bevestigt óf vernietigt de overwinning. In die zin heb ik eigenlijk dat mede-veroorzaken van de ellende willen noemen. Ik ga er nu niet verder op in. Wij hebben gesproken over moreel van volk en strijdkrachten in de huidige situatie van de *koude* oorlog en dit betreft al het moreel van de strijdkrachten tijdens de oorlog en daarna, een studie op zich zelf. — *Morele Herbewapening*. Generaal Marlet heeft ons gevraagd, of misschien aan mij persoonlijk meer (ik heb dat woord genoemd) hoe wij daarover denken. Ik geloof dat morele herbewapening een enorme kracht is in Azië en in Afrika. Ik heb het ook *met waardering* willen noemen, naast de zending en de missie in deze gebieden. Ik geloof dat Afrika het werelddeel is, dat God in reserve heeft willen houden en dat in de weegschaal, in de balans tussen Oost en West de doorslag zal geven. In Afrika heeft met name morele herbewapening een enorme dam opgeworpen tegen vooruitdringend communistisch denken. Als wij het blad van de MRA mogen geloven, als wij de uitspraken lezen van inlandse vorsten en ook van alle mogelijke andere mensen in de inheemse maatschappij, dan heb ik heel sterk de indruk dat Morele Herbewapening daar een wapen is. Juist omdat het zo simpel is: het geeft een „Leitfaden”. Wij kennen in onze kampementen bij de parate troepen die witte draden, gespannen naar bepaalde gelegenheden. Je bent dankbaar dat zij er 's nachts liggen en die houdt je dan ook angstvallig vast. Zo heeft een mens in het donker een

Leitfaden nodig, zo'n strip. En Morele Herbewapening geeft in zijn vier absolute maatstaven een strip waaraan je je houden kunt.

Ik heb de *kernbeweging* even genoemd zoals wij die ontwikkeld hebben bij de protestantse geestelijke verzorging, met name ook bij ons in de 4e Divisie. De jongens van de kernbeweging in de 4e Divisie hebben ook een erecode, want de mens heeft zo'n code nodig. Zij hebben die *zelf* uitgedacht op een werkconferentie: II Corinthhe V vers 9: „Ik stel er een eer in hetzij uit, hetzij thuis Hem welgevallig te zijn. Dat vinden wij een prachtige erecode. Je hoeft niet te zeggen: een christen soldaat zal niet zus en zo en een christen soldaat zal natuurlijk wel dit en dat. Het zakboekje van elk kernlid is er als een blijvende herinnering: dit is mijn erecode! Ik hoop dat dit van hen ook inderdaad goede soldaten maakt in allerlei opzichten. Morele Herbewapening heeft in achtergebleven gebieden zo'n code de mens in handen gegeven. Ik heb alleen even Ghana genoemd als een waarschuwend voorbeeld hoe oogsters achter de zaaiers aan gaan en binnen trachten te halen wat eigenlijk hen niet toekomt. Ik geloof, mijnheer de Voorzitter, dat ik hier aan beide vragen van de Generaal Marlet recht heb laten wedervaren.

De heer De Leur heeft gesproken van een competitie in de 4e Divisie. Dat was toch niet hetgeen ik heb gezegd. Daar is nl. in het beloningssysteem geen competitie-element. Wij kennen natuurlijk wel competities tussen onderdelen en zelfs tussen divisies. Wij zijn een keer op bezoek geweest bij de staf van de Generaal De Vries, bij de 1e Divisie, waar wij aan pistoolschieten hebben gedaan. Er is een vaantje uitgereikt, dat ons helaas is ontgaan, maar daar komen wij nog voor terug. Ik geloof dat competities in dezen toch ook wel een enorme waarde hebben. Maar dat was toch niet wat ons voor ogen staat bij het beloningssysteem. Neen, integendeel. Het beloningssysteem is een vorm van *aanmoediging*. Een jongen met geringe capaciteiten, maar met een stug doorzettingsvermogen, een doorzetter, die misschien niet zoveel presteert als een jongen die dat zo maar even uit zijn mouw schudt, die kan toch voorgedragen worden voor een beloning, hoewel een competitie op punten hem zou uitschakelen. Ik geloof dat wij zó de beloning moeten zien, als een *aanmoediging*. Mijnheer De Leur: de gedachte van een competitie: „jij hebt de eerste prijs en jij de tweede“, is bij dit beloningssysteem helemaal niet aanwezig. Het is een uitwerking dus van de gedachte van artikel 28 van het Reglement op de Krijgstucht waar vier elementen genoemd worden: de correctie, de *aanmoediging*, het voorbeeld en de beloning. *De correctie* slaat op de dienstverrichting, *de aanmoediging* kan men vooral toepassen op het *actieve niet-dienst*-element, (jongens doe eens wat goeds, wat positiefs!). *Het voorbeeld* van commandanten, van officieren, heeft juist mede grote waarde in de sector van het *passieve niet-dienstelement*. Niet „de messmentaliteit“ die je wel eens ziet bij jongere vaandrags, maar een voorbeeld voor de troep zijn, ook in de niet-diensttijd! En het vierde element, de beloning, zou men kunnen laten slaan op het terrein van de bereidheidshandelingen. Hiermee moge ik ook de Heer De Leur beantwoord hebben. Dit was dus vermoedelijk uit mijn woorden te voorschijn springend een misvatting, waarvoor ik mijn excuus moet aanbieden omdat ik mij blijkbaar niet duidelijk heb uitgedrukt.

Generaal Smit. Wij zijn u zeer erkentelijk voor hetgeen u gezegd hebt. Inderdaad, eerst moeten wij de mentaliteit bestuderen van de dienstplichtige en deze mentaliteit leren kennen: hoe denkt de generatie van 18, 19, 20 jaar? Wat bezielt hen? Waarom kleden zij zich anders? Waarin handhaven zij zich?

Ik ben u dankbaar, Generaal, en ik moge misschien ook bijschrijven bij de drie behoefte-elementen, die ik noemde, die twee opmerkingen van u: zakelijkheid en verantwoordelijkheid. Inderdaad, onze jeugd is zakelijk en in de verantwoordelijkheid komt dat stukje zelfhandhaving, dat ieder mens inherent is, naar voren. Dank voor die twee opmerkingen die ik graag van u zou willen overnemen ter completering. Ik geloof dat ik in uw voetsporen misschien hier ook mag wijzen op de noodzaak van beter voorlichtingsmateriaal voor de troep. Er is een voorlichtingsleergang, maar de algemene klacht van de jongere officieren, die wij beluisteren is deze, dat de serie te academisch is, op hoog niveau staat en dat het een heel werk is om deze te vertalen voor de troep. Ik geloof dat het aanbeveling verdient om de gedachten, die ons bezighouden, de „motivatie” en dergelijke, om die in een studiec commissie — en dat is het moeilijkste werk — meteen „vertaald” in brochurevorm te doen verschijnen. Het is gemakkelijker om een geleerd betoog te houden en je te verschuilen achter een mistgordijn van onverstaanbare vreemde woorden, dan de dingen klaar en helder te zeggen. Ik heb het voorbeeld voor ogen van een officier (mogen hier ook dingen gezegd worden, mijnheer de Voorzitter, die in de troep gezegd worden?) die op Beukbergen zijn lezing aldus begon: „Wij gaan nu niet over bijzaken kletsen. Denk maar niet aan al dat lekkers op mijn kraag. We zijn mannen onder elkaar.” Meteen alle aandacht. — „Maar jongens, het gaat over de belangrijkste dingen van het leven. Ik teken op het bord een streep, dat is het IJzeren Gordijn. Daar zitten wij en daar zit de ander.” En in die trant ging hij voort en hield de troep van zo'n 70 jongemannen zeker anderhalf uur in volle aandacht gevangen. En na afloop zeiden deze jongelui: „Maar waarom heeft men ons dat nou nooit verteld.” Het is natuurlijk wel eens verteld en wij als legergeestelijken doen dat ook, maar altijd toch te academisch blijkbaar. Ik geloof dat je dat ongelooflijk simpel en in de woorden van de soldaat naar voren moet brengen. Dat vergt tijd en studie; daarbij moet je van te voren denken over de keuze van je woorden. Ik geloof echter wel, dat het noodzakelijk is en dat wij daar vanzelf toe komen als wij de mentaliteit van de jongeren, Generaal, nader bestudeerd hebben.

Ik moge nu, Generaal, en in aansluiting op wat de heer Feuilletau de Bruyn gezegd heeft (ik kan dat vermoedelijk in één samenvatten) dit zeggen. U zei: „wereldoorlog nr. II is (helaas volkomen waar) bij onze jongeren te weinig bekend”. De krijgsgeschiedenis evenzo. En de heer Feuilletau de Bruyn noemde het begrip vaderlandsliefde. Ja, ik geloof dat wij inderdaad ook op dat terrein op het aambeeld moeten hameren. Ik was van plan een paar grammofoonplaten mee te nemen, maar ik dacht, dat kan ik niet doen: ik sta voor de eerste keer achter deze kathedraal en zeer waarschijnlijk voor de laatste keer. Ik heb geen enkele zeggenschap in deze omgeving. Maar dan had ik meegenomen: „Wien Nederlands bloed”, het „Wilhelmus” en een stel liederen van de Valerius Gedenkklink. Ik vond het een mooie omlijsting van de toespraak van de Aalmoezener en mij. Ik heb het niet gedaan, in de eerste plaats omdat ik de bevoegdheid daartoe niet heb om hier muziek te introduceren, maar ook omdat het mij te Goebbel-iaans aandeed: de toespraak met muziek omlijsten en zo eigenlijk op het gevoel inwerken. Ik heb het ook weer bewust willen weglaten. Maar mijnheer Feuilletau de Bruyn, u begrijpt dat vaderlandsliefde wel een van de dingen is die ons bijzonder hoog zitten. Ik heb met veel genoegen alle vijf delen gelezen van Neerlands Krijgsgeschiedenis: „Neerlands Heldendaden te land”. Ik heb er uitvoerig de veldslagen beschreven gevonden

van Malplaquet b.v. en Ramillies, waar het Staatse leger met roem overladen is, maar ook de bloem van zijn mannen op het slagveld liet voor de overwinning. Ik geloof dat wij deze heldenfeiten uit de legerhistorie meer aan onze jongens moeten vertellen. Ik zelf zou soms wel eens op een extra uur willen zeggen: „Mannen, ik zal jullie eens iets vertellen uit de roemrijke geschiedenis van het leger waartoe jij mag behoren”. Het heeft mij aangesproken, waarom zou het die jongens niet aanspreken? Ze weten er alleen niets van af. Mijnheer Feuilletau de Bruyn, u heeft mij gelegenheid gegeven om deze opmerking hier te maken, ik ben u daar dankbaar voor. Ik deel uw mening. Maar over deze feiten vertellen, ook over de jongste oorlogen is moeilijk en de pelotonscommandanten zijn nog jong. Op de K.M.A. kreeg ik vroeger de gelegenheid om tot de jonkers te spreken over het onderwerp: „Geestelijke Weerbaarheid” en dan ging het hoofdzakelijk over deze dingen. Ik geloof wel dat het een onderdeel van het leerprogramma moet uitmaken. Ook zou ik nog willen wijzen in dit verband (en dan sluit ik aan bij uw eerste vraag, Generaal, hoe dit in de praktijk wordt verwezenlijkt) op een organisatie als „Weerbaar en Paraat”, een burgerorganisatie die nog niet zo lang bestaat en waar Kolonel Six zijn schouders heeft willen onderzetten als voorzitter. In Friesland en Limburg is men hard aan het werk. Het was ook in Friesland dat ik Generaal Couzy heb mogen ontmoeten op een vergadering van burgemeesters der gehele provincie. „Weerbaar en Paraat” stelt zich ten doel de geschetste gedachten in ons volk te verbreiden en met name ook bij al de ouders van dienstplichtigen de dingen bij te brengen die ons dierbaar zijn en die ook noodzakelijk zijn voor de vorming van de jeugd. Als wij „Weerbaar en Paraat” in de gelegenheid stellen om haar organisatie uit te bouwen en uit te buiten, dan geloof ik dat in het volk door deze organisatie veel gedaan kan worden. Het balletje van de moreelszorg, dat de overheid en met name de militaire overheid, heden ten dage opwerpt, kan en moet in de burgerij voor een goede uitvoering worden opgevangen. „Weerbaar en Paraat” stelt zich, heel kort gezegd, voor ogen een aantal *landelijke werksecties*, die informatiemateriaal verschaffen aan kerk, school, pers, die conferenties organiseren en in alle sectoren (ook in de kerk) werkzaam zijn. Maar daarnaast als verreweg het belangrijkste: overal *plaatselijke commissies*. Deze kunnen b.v. het volgende doen: het organiseren van voorlichtingsavonden voor ouders van dienstplichtigen. Voorts het organiseren van schietverenigingen voor aanstaande dienstplichtigen. Ik sprak even over een pre-militaire opleiding in de buitenlucht die een zekere harding en teamspirit moet bevorderen en wij hadden ons dat gedacht b.v. in de vorm van schietverenigingen. Voorts de ontvangst van oefenende onderdelen b.v. op bivakoesing en vooral tijdens de weekends. Het organiseren van kleinere plaatselijke taptoes met een gesproken woord van voorlichtend karakter tussen de nummers door. Niet iedereen kan Taptoe-Delft bezoeken en toch weet u welk een enorme voorlichtende en moreelvormende waarde van het bijwonen van een dergelijke taptoe uitgaat. Op kleinere schaal hebben wij enkele jaren geleden dat op de Veluwe al gedaan in het vakantie-seizoen, als duizenden vakantiegangers op een plein bijeen waren en in floodlight een van onze bands aan het exerceren en musiceren was. Daar tussen door dan zo'n enkel 5-minuten woord van voorlichtend karakter. Voorts het organiseren van Nato-voorlichting; het vormen van een plaatselijk gesprekcentrum over de huidige problematiek. (Hiermee wordt uitvoering gegeven aan de wens van de nationale commissie Welzijn Militairen om ook de pro-

blematiek van de moderne wapenen en oorlogvoering vooral openhartig te behandelen in het openbaar); het organiseren — en dat in navolging van het Defensie Studie Centrum maar dan op lager niveau — van vormingsconferenties voor jeugdleiders, leraren, arbeidersleiders e.d. Ik geloof dat er zo een praktische uitvoering in het volk gegeven kan worden aan vele wensen die hier door de geachte heren vragenstellers naar voren zijn gebracht.

In de strijdkrachten moge ik nog even wijzen op de mogelijkheid van het beloningssysteem, maar vooral ook — en het is door een uwer duidelijk naar voren gebracht — het inspirerend voorbeeld van de commandant, die vooraan is, die het vertrouwen ontvangt en die zijn mannen op deze wijze bezicht, die ze ook toespreekt. Die de traditie van zijn onderdeel vertelt en de jongens ook op het terrein van de krijgsgeschiedenis (er zijn zoveel mooie en de jongens zeker interesserende verhalen uit de krijgsgeschiedenis, volslagen onbekend aan het Nederlandse volk) introduceert.

Dit over de praktische aanpak van deze dingen. Ik geloof dat ik nog een enkele vragensteller heb vergeten. Ja, de heer Aarts heb ik al mede beantwoord. Rest nog: *De zwakte der democratie*. De democratie heeft haar zwakte. De *democratie-in-se* is niet een electoraal systeem alleen, maar het is een *geestelijk klimaat* waarin je denkt en leeft, dat bewust gedragen moet worden. Dit geschiedt inderdaad in onze dagen te weinig. Er zijn er te weinig die bewust *wachter* der democratie zelf staan. De meesten aanvaarden in ons volk klakkeloos de *vruchten* der democratie. Er wordt een kritisch punt bereikt, als er méér mensen zijn die van de democratie alleen maar profiteren dan „kurken” die haar drijvende houden. Ik geloof dat dat de zwakte van de democratie is en dat de versterking van de democratie-in-se een taak is van onze politieke partijen. Onze democratisch-politieke partijen hebben m.i. niet alleen een periodiek terugkerende electorale taak, maar daar tussen door als belangrijkste opdracht een pedagogische taak in ons Nederlandse volk ten aanzien van het begrip en het beleven van de democratie. U heeft even Italië genoemd, mijnheer Aarts, ik weet niet precies meer in welk verband. Maar ik zou uit Italië een denker willen aanhalen, een katholieke denker, die gezegd heeft dat ook Italië op grond van zijn verleden en de krachten die in het Italiaanse volk sedert eeuwen werkzaam zijn, in deze eeuw mede een beslissende roeping heeft in de opbouw van een nieuwe wereld, waarin niet materiële, maar geestelijke waarden doorslaggevend moeten zijn. En het woord van deze katholieke denker Mazzini zou ik hier met zeer grote instemming willen aanhalen. Ik meen dat ik hier op de voornaamste aspecten van de vragen ben ingegaan, mijnheer de Voorzitter. Ik dank u zeer.

Aalmoezenier Vallen:

Mijnheer de Voorzitter, laat ik nog enkele gedachten aan het woord van mijn collega toevoegen, eigenlijk nog even doorduwend op het verhaal van strakjes. De basis, geloof ik, van al de opmerkingen van de geachte vragenstellers is wel en komt neer op het in de inleiding gezegde: wat is eigenlijk ons „zijn”? Zijn wij Nederlander? Zijn wij Nederlander van de twintigste eeuw met heel de geschiedenis van ons Nederlandse volk levend in ons? Dan zouden wij als levend Nederlander van 1960 door dit Nederlander zijn, vanzelf ook Europeaan zijn. Wanneer u vraagt welke mogelijkheden hebben wij, geloof ik, dat wij moeten komen tot de bezinning op ons eigen zijn. Dan pas wan-

neer men het zelf beleeft, kan men het geven en uitdragen. Op de tweede plaats mag nog de volgende aanvullende opmerking geplaatst worden betreffende dit voorgaan en dit voorleven: onze onderofficieren. Bij het verbindingsbataljon van onze divisie is een vormingscyclus gegeven van enkele weken over alle mogelijke onderwerpen. Daarbij zijn de dominee en ik ook opgedraafd om een vormingsles, het woord is niet goed, een vormingsgesprek te geven. Het heeft ontstellend prettig gewerkt: de mogelijkheid dat zij konden praten en dat er mét hen gepraat werd. Zij zijn toch de mensen, die voor een groot gedeelte door menselijk contact de lijn, die door de commandant wordt aangegeven, moeten doorgeven. Misschien dat zij te weinig zijn om te kunnen geven. Hier geloof ik dat de kern van de moeilijkheid maar ook het begin van de oplossing zal moeten gevonden worden. Ik dank u zeer, mijnheer de Voorzitter.

De Voorzitter:

Dominee Graafstal en Aalmoezenier Vallen, het applaus na uw beider voordrachten zal u reeds ervan hebben overtuigd met hoeveel belangstelling uw uiteenzettingen zijn aangehoord, hetgeen nog eens is onderstreept door de verschillende vragen bij het debat.

Nu moet ik beginnen met te zeggen dat de Nederlander zich eigenlijk min of meer verloochent, want nog altijd geldt het woord van Johan de Witt dat wij ons pas om onze securiteit gaan bekommeren wanneer de perikelen ons eerst klaar voor ogen staan. En dit geldt ook op dit gebied. Want er is gesteld dat in de tweede wereldoorlog de waarde van het moreel weer werd herontdekt. Na 1945 hebben wij dit in ons land echter volkomen vergeten. Met andere woorden, wij hebben dit verwaarloosd. In het algemeen heeft men de waarde van het moreel niet onderkend, misschien ook heeft men de aanpak te moeilijk gevonden. Terecht is gesteld, dat moreel moet wortelen in het mens zijn, het bewust mens zijn en ook het bewust Nederlander zijn. Daarbij speelt dus de opvoeding een overwegende rol, niet alleen de opvoeding van de dienstplichtigen, maar een opvoeding van het gehele volk welke alleen kan worden bereikt door een zeer uitgebreide voorlichting op elk gebied. Niet alleen dus op militair, maar ook politiek en zedelijk gebied. Aan deze voorlichting nu heeft het in de afgelopen tijden zeer ontbroken. Nu begrijp ik wel dat dit bijzonder moeilijk was en misschien nog wel moeilijk is. Te meer ook aangezien deze voorlichting niet alleen psychologisch verantwoord moet zijn, maar men moet bijzonder goed weten hoe men dit aanpakt en ook, het moet vooral niet ontaarden in propaganda. Op eigen gebied hebben wij in de afgelopen jaren verscheidene psychologische fouten gemaakt. Want er zijn verschillende regelingen getroffen die dikwijls onaangename kanten hadden, waaraan niet viel te ontkomen. Hierbij verzuimden wij om tijdig te vertellen waarom deze regeling zo moest worden getroffen. Ik geloof dat op dit gebied nu enige vooruitgang valt te bespeuren.

Het is een verheugend initiatief dat bij de 4e Divisie het systeem van beloningen eindelijk is ingevoerd. Dit is ook een Nederlandse trek, ik geloof dat wij als klein kind daar al op school en misschien alreeds thuis mee werden geconfronteerd. Wij kregen wel altijd aanmerkingen en de straf, maar een beloning was er bijna nooit bij. Een ander punt, een punt wat bij de voorlichting van bijzonder belang is toont ons Amerika. Ik ben helemaal geen

bewonderaar van de Amerikaanse opvoedingsmethode, maar ik moet hun toch toegeven dat de gedachte wat er op het spel staat, waarvoor zij moeten strijden, bij hen zeer levendig is. Zij zijn er zich volkomen van bewust waarvoor zij staan, zonder dat zij zelf veel hebben ondervonden in hun eigen land. Het is typisch dat dat hier nog volkomen mankeert. Ik ben er ook van overtuigd dat de lezing van hedenavond, beide voordrachten en ook datgene wat de debaters in het midden hebben gebracht, niet onmiddellijk een ommekeer op dit gebied zullen teweegbrengen, maar ik hoop dat dit een punt is waarvan wij kunnen uitgaan en waarbij dus de verschillende maatregelen waarvan er enkele reeds in werking zijn een zodanig effect zullen kunnen sorteren dat wij op den duur tot een inderdaad verantwoorde vaderlandsliefde komen en daarvoor ook begrip gaan zien waarvoor allerlei verplichtingen op de jongeman komen te rusten.

Nogmaals dank ik beide inleiders zeer bijzonder voor wat zij ons hebben willen brengen en de debaters voor wat zij daaraan hebben willen toevoegen en hiermee wilde ik gaarne deze zeer geslaagde avond besluiten. Ik dank u zeer.

STELLINGEN

ad 1. *Majoor Ds. Graafstal*

1. In 490 voor Chr. maakte de overwinning bij Marathon de ontwikkeling van Europa als werelddeel met een eigen karakter en een historische roeping mogelijk. Wij staan in onze tijd weer voor een „Marathon”: het gaat wederom om het voortbestaan van Europa. De historisch verworven eigenschappen van ons werelddeel zijn even zovele *motivaties* voor de weerbaarheid en grondslag van het moreel. Deze eigenschappen ontlene wij (in opklimmende reeks) aan: Hellas, het Imperium Romanum, het Christendom.
2. Het moreel als *doorslaggevende* factor werd in de 2e wereldoorlog ervaren en erkend, herontdekt. Na 1945 volgde in verschillende landen nadere bestudering en kwam het tot moreelsvormende maatregelen (in Nederland o.a.: het Studiecentrum Militair Leiderschap, het artikel „Morelistiek” van Kolonel Haex in de Militaire Spectator; het advies van de Nationale Raad Welzijn Militairen inzake de verhouding Volk—Krijgsmacht; het beloningssysteem in de handhaving der krijgstucht bij 4 Div.; het werk van organisaties als „Weerbaar en Paraat”, „Oud-illegalen”, „Expogé” e.d. in de burgerbevolking).
3. Dat het moreel van het volk zo integrerend meesprekt in het moreel der Strijdkrachten is vanzelfsprekend na het verdwijnen der huurlegers en ontstaan der volkslegers. Er is wederzijdse beïnvloeding. „De uitslag van de strijd wordt slechts voor een klein gedeelte bepaald door het aantal strijders. Voor het overige leggen de zedelijke hoedanigheden van het gehele volk een overwegend gewicht in de schaal.” (Napoleon).
De instelling van het volk t.a.v. de Strijdkrachten wordt omgekeerd beïnvloed door: de *informatie*, die de tienduizenden dienstplichtigen thuis verschaffen, de *doeltreffendheid* van het militaire apparaat, de *attractiviteit*

van het verblijf onder de wapenen alsmede de kennis hieromtrent in het volk. In deze wederzijdse beïnvloeding dient de grondslag voor een goede verhouding door de krijgsmacht te worden gelegd, daar in tegenstelling tot het communistisch staatsbestel onze samenleving *niet* afhankelijk is van het al of niet aanwezig zijn van een strijdmacht.

4. Moreelsversterking in de Strijdkrachten behoeft een *energieker volksopvoeding*: ideologisch en fysiek.
5. Het moreel wordt aangevochten *van buitenaf* door: propaganda, geruchten, aantrekkelijkheid van het communistisch systeem (voor de sociaal-geïsoleerden en om de wetenschappelijke dynamiek voor moderne gesecculariseerde intellectuelen), door het meemaken en bovenal het mede-veroorzaken van fysieke en psychische ellende op grote schaal. (Richards: „Moral problems of war and victory”).
6. Het moreel kan *van binnen uit* worden ondermijnd door factoren als: functieverlies van godsdienst en kerk in het openbare leven; gezagscrisis; crisis van het democratisch besef; uitholling en vervlakking van de West-europese cultuur; atoompacifisme; afsterving van het nationaal besef: Een volk dient te geloven in zijn van hogerhand gegeven *roeping!*
7. Moreelsvormende maatregelen, genomen door de burgerlijke en de militaire overheid („Morelistiek”) zijn onmisbaar in een tijd van morele agressie, de koude oorlog. Het beste moreel blijft daarbij die van een schare *vrije mannen, die zich verzamelen* voor een groot doel (Finland, Israël). Die Commandant dient uitnemend het moreel van zijn troep, die in doelbewuste leiding elk zijner naaste medewerkers en onderhebbenden deze inspirerende fierheid weet te geven. Marathon, maar evenzeer onze Spaanse vrijheidsstrijd zijn niet gewonnen door een horde lijfeigenen. M.a.w. Moreelsvorming dient uit te gaan van de menselijke relaties en daarbij de vrije wilsbeschikking en natuurlijke goede eigenschappen van de mens te respecteren en aan te moedigen.
8. De moreelsvormende maatregelen in de Strijdkrachten bestrijken de gebieden: *motivatie* en *aantrekkelijkheid* (o.a. naast het systeem van correctie het systeem van waardering). De werking van de figuur van de „Vertrauensmann” bij de Bundeswehr is mogelijk een onderzoek waard.
9. Het door de overheid opgeworpen project der moreelsversterking dient in de burgerbevolking te worden opgevangen, waarbij een organisatie als „Weerbaar en Paraat”, indien zij in staat wordt gesteld haar organisatie uit te bouwen, met plaatselijke commissies veel werk kan verzetten.

ad 2. *Majoor Vallen*

„Oorlogen worden met wapens gevoerd,
maar ze worden met mensen gewonnen.
't Is de geest van de mensen, die volgen
en van de man, die leidt, die de overwinning
behaalt.”

(Gen. G. Patton)

Prenota:

Onder moreel willen we verstaan: „De houding van personen of gemeenschappen ten opzichte van hun taak op een bepaald ogenblik of in een bepaalde situatie m.a.w.: Eigen verantwoordelijkheid in betrekking tot de persoon van de medemens.

1. Beïnvloedende factoren.

- a. De feitelijke inhoud van het begrip moreel zal afhangen van de *leefsituatie*, waarin de mens geplaatst wordt.
- b. De concretisering van het moreel, als de eigen verantwoordelijkheid ten opzichte van de persoon van de medemens, zal zeer afhankelijk zijn van de *mensopvatting*.
- c. Het moreel als basis van handelen eist voor ons het aanvaarden der medemenselijkheid en wortelt dus in het *persoonlijk geweten*.
- d. Het moreel is niet een kwestie van intellectualistisch kennen, van weten, maar van zijn.
Moreel is een positieve *levenshouding*.

2. Bronnen.

- a. Deze levenshouding kan alleen groeien in het of versterkt worden door het gevoel van *verantwoordelijkheid* ten overstaan van zijn levenstaak.
- b. *Het vertrouwen* deze taak te kunnen uitvoeren, door de ervaring er materieel en geestelijk toe in staat te zijn, zal het moreel mede vormen of versterken.
- c. *Het persoonlijke geloof* in de goedheid en de waarheid in de medemens, het geloof, dat vrede mogelijk is, dat geluk bestaat, met tegelijkertijd het *persoonlijk aanvaarden* van het *kwaad* als een reële werkelijkheid in onze wereld, zal de morele kracht tot een realiteit maken.
- d. De christen zal zijn levenshouding bepalen en zijn kracht putten, uit het feit dat vrede en geluk, dat goedheid en waarheid zijn oorsprong vinden in een *Persoon*: „Ik ben de weg, de waarheid en het leven”.

„Wij kunnen slechts een betere wereld bereiken en de oorlog uitbannen door betere mannen en vrouwen aan te kweken. Een andere weg bestaat er niet.”

(Veldmaarschalk Montgomery)

INHOUDSOPGAVE 1959—1960

1. Operations Research,
door Ir. W. Langeraar, Kapitein Luitenant ter Zee 1—26
2. De betekenis van het natuurwetenschappelijk
onderzoek ten behoeve van de verdediging in
Nederland,
door Professor Dr. G. J. Sizoo, Voorzitter Rijks-
verdedigingsorganisatie T.N.O. .... 29—58
3. Verplaatsing der bevolking,
door Mr. F. R. Mijnlief, Directeur-Generaal voor
Openbare Orde en Veiligheid ..... 61—98
4. De betekenis van de Sovjet-strijdkrachten in de
communistiche leer,
door D. Mantz, Majoor van de Generale Staf ... 101—122
5. Het moreel van burgerbevolking en strijdkrachten,
door Majoor Ds. C. M. Graafstal, Staflegerpredi-
kant 4e divisie en Majoor E. H. M. Vallen,
Aalmoezenier 1e divisie „7 December” ..... 123—159

„BIJSTAND 3”

(o.m. Bejaarden- en leugdzorg)

MEDEDELINGEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD

NIEUWE LEDEN

NEDERLAND

Assen: Provinciaal Commandant B.B. Drente; Hoofd-Bureau Openbare Orde en Veiligheid ter Provinciale Griffie.

Ermelo: Ds. C. M. Graafstal, Legerpredikant.

Geldrop: H. Th. Bussemaker, res. Lt. T.D.

Groningen: Provinciale Bibliotheek (2 abonnementen).

Katwijk afd Rijn: J. L. den Hollander, Commandeur-Vlieger.

Leeuwarden: Provincie Friesland, 6e Afd. Prov. Griffie; Commissaris der Koningin in Friesland; Provinciale Commandant B.B. Friesland.

Leiden: F. J. Lunenberg, res. Majoor Inf.

Het Wetenschappelijk Jaarbericht 1959 en afl. 1 t/m 5 '59/'60 zijn aan de leden verzonden.

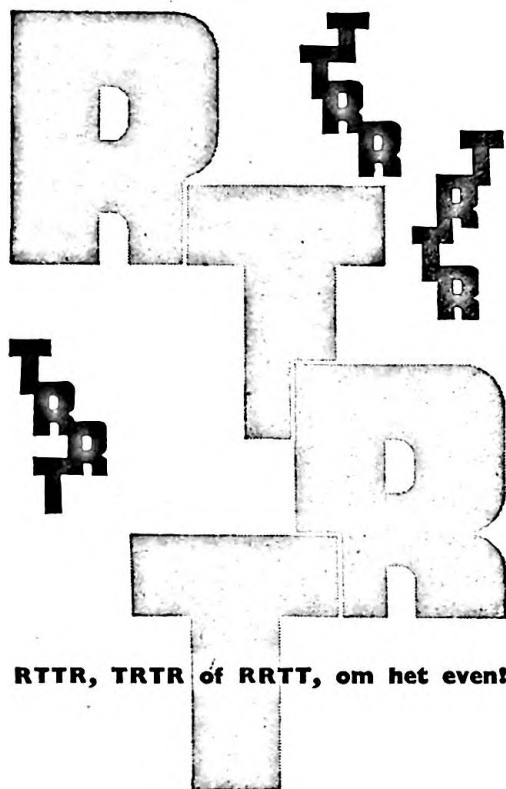
De contributie voor het werkjaar 1959—1960 (1 okt. 1959—30 sept. 1960) is vastgesteld op f 10,—. De leden, die *zulks nog niet gedaan hebben*, wordt dringend verzocht hun contributie wel te willen storten op postrekening 78828 van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, Den Haag.

Het Bestuur van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap is thans als volgt samengesteld:

J. H. Couzy, Lt.-Generaal der Artillerie o.n.a., Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Voorzitter; *J. M. van Olm*, Schout-bij-nacht-vlieger, Onder-Voorzitter; *G. Gouman*, Kolonel G.S., directeur H.K.S., Redacteur Orgaan en *W. J. A. L. van den Berge*, Generaal-Majoor-Inf.; *E. R. d'Engelbronner*, Kolonel G.S.; *H. C. Gautier*, Kolonel-vlieger; *J. H. Jansen*, Lt.-Kolonel G.S.; *Mr. F. R. Mijulieff*, Directeur-Generaal voor Openbare Orde en Veiligheid; *Mr. A. N. Baron de Vos van Steenuijk*, Commandeur; *J. J. de Wolf*, Brigade-Generaal Genie b.d.; *H. P. Zielstra*, Generaal-Majoor-Wnr. Klu; *J. P. Boots*, Res.-Kolonel b.d., Secretaris-Penningmeester, Van Alkemadelaan 215, 's-Gravenhage, telefoon 774621.

Geeft bij adresverandering kennis aan de Secretaris-Penningmeester,
van Alkemadelaan 215, 's-Gravenhage
en vergeet vooral niet ons een nieuw lid op te geven

RTTR, TRTR of RRTT, om het even!

Radiocommunicatie - Radar - Telefonie - Telegrafie - hoezeer we ook de volgorde in deze hechte keten wijzigen, het totaalbeeld blijft gelijk. Vier in elkaar grijpende, elkander aanvullende technieken, samengevat in het begrip Telecommunicatie. Slechts door deze eenheid te bewaren kan bij de productie van telecommunicatie-apparatuur ten volle worden geprofiteerd van een nuttige wisselwerking van ervaringen. Het telecommunicatieprogramma van Philips toont de beide **R's** én **T's** - niet voor niets!

PHILIPS

Philips Bedrijfsapparatuur Nederland n.v.
Groep Telecommunicatie - Hogeweg 18 - Den Haag